

Zanzan-Shabots-d'-Ôr à payis des soteas

Jean Bosly

1953

Tchaptrê 1

Ene drole di resconte

Zanzan tchesse so dijh ans : c' est on bea ptit noer crolé cârpea avou des ouys di spirou et des tchouflotes rodjes come des pomes d' amour. Mâgré k' i soeye foirt sûtî, il est l' dierin e scole : i n' fwait mây ses dvwers, bardouxheye divins ses leçons et c' est tos les djoûs des ritnowes et des cayès etirs a rimpli d' pûnicions. Si mwaisse lyi dit sovint : « Zanzan, si vos n' candjîz nén, vos mourroz l' tiesse so l' blok ou l' coide e hatrea ». Si papa, Louwis l' texheu, et s' mame Djihinne endè sont honteus. C' est todi l' minme danse : a poenne est i rivnou, dcowé come on tchéen canârd, a brébâdes, a trôs et a trawes, ki s' mame el manceye : « Rawârdez k' vosse papa rintere, calfurtî k' vos estoz ; vos âroz vosse kichtône ». A hipe li papa a-t i l' mwin so l' clitche ki Djihinne l' arinne avou les minmes mots « Vo l' la, loukîz, vosse bea galopea d' fi ; vochal çou k' il a co fwait ouy, et trim et tram, petez lyi s' cou, Louwis ! »

Zanzan c' est ene sote tiesse, mins on bon cour. Ki voloz vs ? Il est djonne et n' pinse nén d' pus lon. Alez tuzer a vos dvwers et a vos leçons cwand l' solea dene a l' ouxh et k' tot vs assaetche po vs distriyî d' co cint manires : â prétins, griper so les melêyes et les plopes po gridjî les nids d' agaeces ; e l' osté, balziner avâ les voyes, djouwer âs pouces, a l' brijhe, âs mâyes, â ceke, a l' bizawe ; a l' ârire sâjhon, aler a l' maråde divins les waides ; e l' ivier, rider so l' bî do molén ! Ci n' est nén l' bone volté ki mâke a Zanzan, ho neni, c' est pus vite li tins, et tchaeke feye k' i va a cfesse et ki s' consyince d' efant l' amete di nawreye, i sâye di racovri s' petchî tot s' dijhant dvintrinmint : « Dji serè pus coraedjeus cwand dj' ârè ene eure ou deus dvant mi ! » Mins ciste ene ou deus eures la n' vinèt mây, et les siermints da Zanzan c' est come les siermints

d' sôlêye.

Ir, djudi, il a co fwait li spiégue : so l' tins ki l' mwaisse di scole aveut l' cou tourné po scrire a l' plantche, il a doviet ene grosse bwete d' âbalowes. Vos veyoz l' rahour di stant chal : les biesses zûnèt tot avå l' bazâr, riguînèt so li rteye des fniesses, les scolîs ont l' narene e l' air et riyèt tot rloucant Zanzan ; li mwaisse si rtoûne, ricnoxhe d' on côp l' coupâbe et hoûle di s' pus roed : « Zanzan, vos m' sicriroz po dmwin troes cints feyes : je n'apporterai jamais plus de hannetons en classe. Asteure, a l' ouxh. Dji vs a-st assez veyou ».

C' esteut l' prumire feye k' on l' tapéve a l' ouxh. Çoula lyi touma deur d' abôrd, mins l' bea moes d' may rispârdéve âtoû d' lu totes ses couleurs et totes ses liesses, i fjheut bon, et Zanzan, di s' sinti libe, adon k' les ôtes sicolîs dvît co dmani po l' moens deus eures e l' gayole, si rtrova a l' vole djoyeus come on pinson. El plaeece d' endè raler e s' mâjhône, i moussa e bwès po-z aler rabiesler s' bwete d' âbalowes, ene bwete a l' savonete gâliotêye d' ene dintele di blanc papî, rimpleye a mitan d' foyes di stok et avou on covieke kitrawté po dner d' l' air a l' colebreye.

Ene fâte amoenne ene ôte. Ouy, Zanzan s' dispiete mâ a si âjhe, i dmeure bén lontins les djambes foû do lét, sins sepi å djusse s' i doet tchâssî s' pantalons. Raler e scole ? I n' a nén fwait s' pûnicion : il a dvou aler bagnî avou ses camaerâdes Zidôre et Dedè. Çou k' end a fwait des tchoukes e Mouze ! Zanzan reye tot s' rapinsant k' il a passé l' aiwe so cwate minutes, leyant ls ôtes bén lon erî d' lu !

Il ôt l' vwès di s' mame dizo l' montêye.

- Et ké novele, Zanzan ? Est çu po ouy ou po dmwin ?

Zanzan tchôke ses skeyes divins les djambes di s' marone, mete si ptit paltot d' couti a royés et dschind ddjuner.

- K' av', ki vs fjhoz co l' londjin cou ?

- Rén, mame, rén.

I n' oizreut dire çou k' s' a passé ir e scole, i n' vou nén co fé del poenne a s' mame, il a ptchî d' poirter tot seu l' fârdea di s' mâcule. Mins, cwand il est bén rpâjhou, k' il est so l' pavêye et k' i rlouke li toet do prijhon wice ki l' mwaisse torade lyi va dmander les troes cints royés ki sont todi a fé, i lyi toume so l' coir ene hisse kel fwait rescouler, ses shabots dvins ses pîs divnèt ossu pezants k' do plonk, i piede li tiesse et prind radmint po l' rouwale ki moenne e bwès. Barete, i

fwait barete ! Aueur les cwate pîs blancs, cori, djoupler, griper, si c'hoûtri dvins les yebe, caloner les spirous a côps d' pires, sirdjî ls oujheas k' poirtèt à nid, sucî des cnoyes, fé des xhuflets avou des djonnes djets d' frâgne, des canabuzes avou do bwès d' sawou, pexhî às rinnes e rew, si cbalancî às foitès coxhes des tchâgnes, fé des couperous al valêye des croupets, djans, shure totes ses zines, si porminer ou s' coûkî cwand çoula lyi stitche, c' est l' paradis po Zanzan ! I n' s' a mây sintou si awouereus dispoys les vacances di Pâke. Come i plindéve Zidôre et Dedè, resserés e l' prijhniere et ki souwît a grossès gotes so leus cayès, dizo les laids ouys do mwaisse, li bourea ! dismetant k' lu est come li pexhon e l' aiwe.

L' âmatén bize evoye so rén do monde di tins et Zanzan s' promete bén d' ricmîncî l' après-l'-dinner. I tna s' promesse. I lyi prinda l' idêye d' aler disk' al grande pirire, à mitan des bwès, wice ki s' papa l' aveut moenné ene feye. C' esteut ene assez longue porminâde, mins so deus eures on fwait tant des afwaires ! I s' rafiève d' aler naxhî après les oûs d' coirneyes divins les trôs d' pire al copete del rotche : on djeu dandjreus, mins Zanzan n' aveut sogne di rén et pus grand esteut l' dandjî, pus d' cour aveut i po l' aprepi. Li djonnesse ni schoûte mây les conseys des vîs, ele vout todi esse pus malene et bén sovint l' esperyince lyi fwait payî s' sotreye foirt tchir.

Vola don nosse Zanzan e grand bwès, i picoteye di tote si pouxhe, i tchereye droet dvant lu po l' prumî pî-pazea ki s' prezinte, i n' a d' keure di s' piede, i s' ritrovrè todi bén. Come tos les cis k' sont-st afaitis a s' kitourner el veye, i sét k' asteure, avou l' solea a s' droete, ses djambes el moennront al pirire ; cwand i vorè rivni, li solea ârè fwait on dmey cwårt di ceke et i n' ârè k' a prinde droet sor lu po raveur li bone voye. Zanzan xhufele, i s' plait k' arapmint bén, il arive à pî del hôte rotche, et, hope la, daye-da-daye, i gripe disk' al copete. So on clegne d' ouy ses potches sont rimpleyes di beas ptits blancs oûs taetchlés d' ponts d' vete couleur. Endè houme ene dijhinne ki n' sont nén covisses, les coirneyes tournikèt tot cwinksant âtoû di s' tiesse.

Tot à plaijhi del porminâde, i n' s' a nén aporçû k' l' air s' a-st anoeri d' pi-djote a midjote, et tot d' on côp : patch ! vola ene grosse noere gote ki vént sprâtchî a costé d' lu. I tape si narene e hôt : on spès tahourea racouve tot l' bwès. Bén vite li tonire si mete del pârteye, li cir est roylé d' côps d' aloumire, i cmince a ploure a saeyas, Zanzan n' a ki l' tins d' riguiner al valêye po s' ahouter dvins

ene bôme k' on lome « li trô des soteas ».

Zanzan, si pô pawourens k' i soeye, est e marmece : esse tot seu, e trô des soteas, à mitan do bwès, oyî craker l' tonire, l' aiwe apixhî a corotes ki s' winnèt inte les pires avou des glouctaedjes di song d' on pourcea k' on-z axhore, les âbes ki s' kihinèt tot wignant come des spêrs, vey li cir e feu, esse a moumints tot bablou, aveulé d' co meye tchandeles, pwis d' on plin côm s' ritrover dvins ene sipexheur di câve, si dire k' i fwait télmint noer k' on n' sârè pus rtrover s' voye, tuzer a s' papa et s' mame ki seront à coir di leus cénk sins po sepi çou k' il est divnou, esse motoit condâné a dveur passer l' nute divins ene froede bôme et pâr pinser vey a tot moumint on sotea amoussî foû di s' naxhe ! Et vos n' trovroz nén drole ki l' cour da Zanzan fwaixhe tok tok et ki l' cadet rgrete d' aveur fwait barete : il âreut cint feyes mî valou por lu ki l' mwaisse l' eurixh peté so s' cou tot nou.

El plaeece di s' acoexhi, l' oraedje ridobele : c' est teribe, on n' a mây veyou ene afwaire pareye ; çoula dvént on vray infier ; on direut ki l' cir va fé fier às wâfes avou l' tere, li rotche leye minme tote etire tronne e disdu. Pwis : « zim, boum, crak ! », et on gros vilin sapén, bodje, coxhes et tot, birlôzeye dal copete et s' vént spiyî e deus come on bwès d' brocale divant l' intrêye del bôme.

Zanzan s' rassaetche tot, i sint ene froede souweur ki lyi dschind tot l' long d' si screne. À minme moumint, il ôt k' on djemixh la, a l' ouxh, nén lon erî d' lu : on djemixhaedje si tene, si graiye ki vs dirîz l' vwès d' on ptit gnêgnê. Zanzan n' schoûte ki s' cour, i roveye totes ses hisses et sins fé ni ene ni deus s' fâfileye inte les coxhes do sapén ki lyi bârèt l' passaedje et sâye do sepi d' wice ki l' vwès vént. So ene eclipse il a veyou tot : dizo les raecenes di l' âbe ki vént d' ascheure, i gn a des ptitès djambes ki s' kibatèt, des ptitès djambes ravôteyes divins on ptit noer pantalon, des ptits noers sitotchets, et, à bout, des ptits pîs tchâssîs dvins des ptits rodjes shabots. Zanzan roufele, i saetche po les djambes, et l' efant k' est rafûlé la dzo djemixh co pus foirt. Zanzan râye et râye, rén n' bodje et l' ci k' est sprâchî brait todi evoye « Ké damadje ! Ké damadje ! » Zanzan n' piede nén coraedje, mâgré l' plouve kel trimpe come ene cane, mâgré l' broûlî kel dilâboreye, i grawe li tere avou ene taeyante pire et, après ene dierinne sâye, les djambes k' i saetche raminèt avou zeles li resse do coir et... ene tiesse di vî ome avou ene grande blanke bâbe, des grossès rodjès tchifes et des grands noers ouys racoviets di grands blancs sûrcis...

Zanzan est amaké : i n' a mãy veyou on si ptit coir sotni ene si veye et ene si grosse tiesse, i n' a mãy veyou nou... sotea ki dvins les lives d' imådjes ! Li sotea s' lårmentéve et aveut l' air tot foû d' lu. Zanzan l' prinda so ses bresses, l' epoirta el bôme a l' ahoute do mẵva tins et l' sitâra so on hopea d' fén sávion, pwis s' coûca disconte di lu pol ristchâfer. Vola on drole di cårpea, diroz vs, i n' a nén pawou d' on sotea ! Å vrai, Zanzan n' si sintéve nén trop seur et il esteut on pô mouwé, mins i tuzéve avou rąjhon ki l' ci k' aveut sávê del moirt ni såréut esse metchant por lu, et pwis, si l' dandjî mancîven i sereut todi tins d' trossî ses guetes et d' prinde li lądje sons cori l' risse di s' fé racshure d' on dzawouré. Ci fourit don avou confyince k' i rawårda k' l' ôte rivnaxhe a lu. Çoula n' tårdja waire :

- Tén, c' est vos, la, Zanzan ?

- Kimint m' kinoxhoz vs ?

- Dji louke tot, dj' ô tot, dji sé tot.

Zanzan s' aveut flûtchî tot douçmint erî d' lu.

- Zanzan, vos estoz on mẵva djubet. Pocwè fjhoz vs barete ? Pocwè n' aprindoz vs nén e scole ?

- .....

- Ci n' est nén bea, çoula, Zanzan : on djoû ou l' ôte vs rgretroz l' tins pierdou, vos l' rigretroz avou des ongue di fier.

Zanzan, tot bezé, babouya :

- Mins, Monsieu l' sotea, dji n' a nén l' tins d' aprinde, i m' fât djouwer.

- I gn a tins po tot, on djouwe cwand on-z a fini ses ôtès ovraedjes.

- Ni djåzez nén tant, Monsieu l' sotea, leyîz vs on pô ravu, i m' shonne ki vs avoz stou bråmint acshût.

- Acshût ? Mi ? Rén n' såréut acshure les soteas : dji so-st estené rén d' pus : ene drole d' avinteure ki m' arive pol prumire feye et portant dj' a ouy meye ans. Awè, Zanzan, vos vs loukîz lądje, mins c' est insi, dj' a meye ans : dj' a cnoxhou vos tåyes et vos ratayons, des bråvès djins k' vos n' ravizez waire. Portant vos ndè tnoz ene sacwè, vos avoz on bon cour, å fond vs estoz on bråve efant, vos m' avoz saetchî ene fameuse sipene foû do pî.

- Vos estoz bén flåwe, Monsieu l' sotea ; dj' a mẵlájhey di vs etinde télmint k' vosse vwès ndè va. Voloz vs çouchal ki m' mame m' a dné po-z aler e scole après l' dinner ?

Et i saetcha foû di s' potche ene roye di tchôcolât ki l' plouve aveut câzu fwait tourner a tchatcha.

- Merci, mi efant, çoula m' rindrè del foice.

- Sofroz vs ?

- On sotea n' soufe mây.

- Portant vos djemixhîz Bén foirt torade cwand dji vs a ramassé.

- Dji n' djemixhéve nén d' mây, mins la k' on rwè doet mori so s' trône et nén biesmint dzo les raecenes d' èn âbe.

- Kimint ? Vos serîz li rwè des soteas ?

- Awè, m' fi, li rwè des soteas, dji m' lome Hepè-Jou. Loukîz li ptite hepe ki dj' poite chal a m' costé, loukîz dzo m' bonete mi ptite corone : li hepe et l' corone c' est d' l' ôr, c' est les assenes d' on rwè.

- Monsieur li Rwè...

- Dijhoz : Sire.

- Sire li Rwè, dji vs fwai tos mes complumints.

Et Zanzan s' leva tot metant s' mwin a s' canote, come on sôdârd divant on djenerâ.

À dfoû, l' tins n' candjîve gote, on n' âreut nén tchessî on tchén a l' ouxh, et Zanzan, tot djinné asteure k' i n' saveut cmint djâzer a on rwè, âreut dné gros po-z esse a cint meye pîs erî d' la. Et portant, i n' poléve nén abandner ene sakî el penance. Hepè-Jou lejhéve divins ses pinsêyes come divins on lîve doviet :

- Neni, Zanzan, vos n' poloz nén cori evoye, on n' voet nén l' solea et vos vs piedrîz e bwès, et pwis dji sé Bén k' vos n' vorîz nén m' leyî tot seu. Ashioz vs chal dilé mi, n' âyîz nole sogne, et, si vos l' voloz Bén, tot rawârdant ki l' tins s' rimete, dji vs va eaconter ene bele istwere, li veye des soteas.

- Kimint, si dj' vou Bén ! Monsieur l' Sire..., Sire, vou dju dire, mins dji n' oizeu vs el dimander !

- A ene condicion, seulmint : djurez mu ki vos n' diroz mây a nol ome rén d' çou k' dji vs va dire.

- Djel djeure, fjha Zanzan, tot levant ses doets e l' air.

- Bon, dj' a fiyate divins vos. Don, à cminçmint do monde, cwand l' Bon Diu creya Adan, i gn a shijh meye ans d' çoula, I creya ossu les soteas. Adan dveut ovrer do djoû et s' ripoizer del nute, les soteas zels, si rpoizer do djoû et ovrer del nute, come çoula li grande liwè d' l' ovraedje ni troûvreut mây a

lâker. Adam trîméve à solea et les soteas el sipexheur, c' est po çoula k' i vikèt dzo tere, divins les bômes, et come i gn a des omes tot avà l' tere, i gn a des soteas tot costé dzo tere. I gn a k' on sotea ki s' pout mostrer à djoû, et cila c' est leu rwè. Li rwè des soteas doet ovrer tote si veye, di nute et d' djoû, c' est tot l' contraire des rwès d' so l' tere, end a tot plin dvins ces chal ki n' fjhèt mây rén et ki n' kinoxhèt ki l' machine a balziner.

Cwand i fourît metous dzo tere, les soteas n' savît d' abôrd ké lingaedje tchoezi, i dmanît la, mouweas come des pexhons, i n' si comprindît k' tot fjhant des segnes ; portant, on djoû l' Bon Diu tchessa Adan foû do Paradis teresse tot lyi breyant : « Ê ! biesse, Adan ! »¹ Dispoy adon, les soteas, ki respectèt l' Bon Diu, djâzèt l' walon come Lu.

Les rwès des soteas sont lomés po shijh cint ans : li prumî fourit Hepè-Aou, li deuzinme, Hepè-Bou, et insi en e rote tot shûvant l' âbécé. Si dji m' lome Hepè-Jou, c' est k' dji so l' dijhinme rwè, et come i gn a ouy djusse shijh meye ans ki l' monde a stou fwait, mi vicâreya est fineye. Vos veyoz k' noste istwere est foirt simpe a-z aprinde, on n' s' î trebouxhe nén dvins les nos et les dates.

- Vos estoz bén pus maléns k' les omes, vozôtes ! Si vos savîz come c' est mâlâjhey po nozôtes di dittinre l' istwere !

- C' est insi, m' fi Zanzan, les soteas sont tot plin pus maléns la k' i sont pus simpes : d' abîme, el Bîbe, ni dit-st on nén k' les efants d' li spexheur sont pus sûtis k' les efants del loumire ? C' est d' nozôtes k' on djâze insi. Mins, rivnans a nos motons. Amon nozôtes, li rwè n' vike nén ôtrumint k' ses frés et zels el schoûtèt come leu papa. Dizo tere on s' inme tertos, la i gn a nole eveye, nole haeyeme, c' est a dire nole politike, et nos passans nosse veye tot fjhant l' bén, tot rescompinsant ls omes ki sont brâves, tot les aidant dvins leus deurs ovraedjes ; nos poirtans des çanses et des foices às malâdes, nos fjhans les djodjowes ki Sint-Nicoley dene às ptits efants. Mins nos savans pûni les mâlès djins, nos lzî djouwans co traze metchants tours ; câze di nozôtes end a dvins zels ki s' dijhèt-st emacralés.

Bén etindou, les soteas n' sôtèt k' del nute. Mi tot seu dj' a l' droet d' roter el loumire do solea, eco, e catchete ; ci n' est k' d' atoumance ki vos m' avoz veyou : dj' esteu retrôclé dzo les raecenes do sapén cwand il a stou bouxhî djus del tonire, dj' a rwagué avou l' âbe et c' est insi k' vos m' avoz polou aporçure.

¹ « Ubi es, Adam ? » Cwè k' i deye, Hepè-Jou ni cnoxhe nén foirt bén l' latén.

Si c' esteut èn ôte ki vos, i dvreut mori ouy : il est disfindou às omes, s' i tnèt a leu veye, di loukî on sotea. Ni tronnez nén, mi efant, vos m' avoz stou bon et ci sereut, di m' pàrt, fé petchî di vs crantchî ni fout çu k' on tchvea djus d' vosse tiesse.

Adon Hepè-Jou djâza co del manire k' on s' î prindève po lomer les rwès, del façon d' vôter, des cermonreyes do coronmint. Les peupes ki sont-st awoueurs n' ont nole istwere ; li cisse des soteas esteut foirt côute.

Li vwès do rwè divnéve todi pus tene, il aveut målâjhey d' avni a s' parole.

- Ripoisez vs on pô, Sire, dijha Zanzan k' s' endè fjheut må.

- Mi rpoizer ? Vola on mot k' on rwè des soteas n' kinoxhe nén : dji voreu minme fé ene ahote ki dji n' sâreu : vos comprindoz, vola shijh cints ans k' dj' overe djourmây nute et djoû et çoula m' shonnreut télmint drole ki dj' endè sereu malåde. Neni, m' fi ; si dj' a målâjhey do djâzer c' est ki m' shoflet n' rote pus foirt bén. Ba, dji doe mori ouy, dj' a fwait m' dag et dj' endè va sins rgret : mins dji vou mori so m' trône.

- Dji so veste ome, Sire, kimandez, dijhoz mu wice ki vos dmanez, dji m' fwai foirt di vs î repoirter so mes spales.

- Målureus, vos ! Intrer amon les soteas ! Vos n' rivérîz nén vicant !

- Kimint aloz vs fé, adon ?

- Dji n' a k' a mete a mes lepes – djel pou fé tot asteure – li xhuflet d' ôr ki pind chal a m' hatrea et so on clegne d' ouy i gn àrè ene àrmêye di soteas ki m' vénront rcweri.

- Dji voreu portant si bén aler vey vosse dimorance ; il î doet fé si bea ! Ovrer tot l' tins come vos l' fjhoz et viker si simpmint, sins rén alouwer, vos avoz dvou ramasser on trezôr !

- Li dmorance des soteas est ene vraiye merveye : la, tot est fwait d' ôr et d' diyamant, vos ouys n' ont mây veyou des sfwaitès ritchesses, vos orayes n' ont mây oyou ene si adawiante muzike, vosse linwe n' a mây sawouré ene ossu clapante glotinreye, vosse narene n' a mây odé ene si doûce hinêye ; djans, s' i n' aveut nou paradis, c' est la k' vos vorîz dmani po tote ene éternam.

- Çoula m' dene l' idêye d' aler fé ene pitite tournêye diski la.

- Ni djérîz nén al vude, vos n' î arivroz mây ; si vos l' polîz minme, vos n' rivoerîz nén l' djoû.

- Avou on ptit mot da vosse ? Haye, djans, ni vs fjhoz nén tant heri.

- Vos m' dimandez l' impossibe.

- Sire, i n' a rén d' impossibe po on rwè, pâr on rwè des soteas.

Hepè-Jou vola bén sorire et çoula escoraedja Zanzan.

- Si dj' aveu mây fwait po èn ome li mweteye do cwårt di çou k' dj' a fwait por vos, çoula sins rprotche, savoz, Sire, dj' âreu d' lu tot çou ki dj' voreu.

Li rwè hepta ene miete pwis derit roed-a-bale :

- Ebén, c' est dit, dji vs va dner ene tchance, ene tchance ki n' si prezinte ki tos les shijh cints ans, li djoû k' on lome li novea rwè. Ci djoû la, djudi al samwinne, a troes eures après l' dinner, les deus cints soteas do payis d' Lidje, les mwaissees des soteas do monde, si rashonnèt dvins leu grande sâle ; i n' dimeure k' onk di zels po wårder l' intrêye del bôme : dji tchoezixhrè mi minme li ci k' serè metou a ç' posse la. Dispoy chal disk' al sâle i gn a ene grosse hiyeye eure di voye, ene voye rimpleye d' atrapes ki ratinrît l' ome assez randaxhe po-z î herer s' narene : tchaeskene di ces atrapes la est capâbe di vs oister l' veye. Estoz vs todi d' acoird do sayî l' avinteure ?

- Awè, Sire.

- Ha, ha, ha ! riya Hepè-Jou, on voet bén ki vs estoz djonne : dji wadje ki vos vs froz prinde e l' prumire atrape.

- Mi dji wadje ki neni.

- Vos vs pinsez bén malén !

- Nonna, Sire li Rwè, mins vos n' m' avoz nén volou mete l' aiwe al boke po m' leyî so l' âbe coûte-djoye : c' est vos ki m' dénè les moyéns di m' saetchî foû di spexheur. Dj' a confyince divins vos pus vite ki dvins mi minme.

- Dji m' merveye di vs ôre djâzer insi, mi efant, vos estoz sûti, vos dvénroz on djoû ene sakî, vos savoz si bén trover les paroles k' i fât, vos avoz des si beas sintumints, des si lweyâlès pinsêyes, ki dji vs va dner l' clé do pus grand des screts k' i gn âye sol tere. Seulmint, motusse, edon ?

- Dji nel promete nén seulmint, djel ridjeure.

Et Zanzan raetcha al tere tot rlevant ses doets e l' air.

- Ebén, riskez l' paket, Seuyîz chal djudi ki vént, a deus eures après l' dinner, çoula toume bén, vos avoz condjî et vos n' seroz nén oblidyî d' fé barete. Vochal li scret k' vos aloz aprinde par keur, ni rovyîz nén on mot, ôt mint dji n' respond pus d' rén :

On cwårt di vî,

Kékes bons nâlîs,
 Rote e broûlî
 Ou pâ d' on pî,
 Lai setchs tes pîs
 Ou bwès rawjhî,
 L' âme do sânnî,
 Poude di poevrî,
 Soeye cavayir
 Et sins petchî,

e c' est tot : pol resse, vos vs saetchroz bén foû tot seu, vos avoz des tours assez e vosse saetch po çoula.

- Dji n' sâreu mây dittinre çou ki vs m' avoz dit : on cwårt di vî, on bwès rawjhî... et pwis, Sire ?

- Neni, nén insi : on cwårt di vî, kékes bons nâlîs... et li rwè repeté s' leçon. Totafwait doet esse ditnou come dji vs l' a dit, ni cmaxhîz rén, sins cwè, tot-z intrant el bôme, voz ârîz veyou l' solea pol dierinne feye.

Zanzan rataca tant et si bén k' i n' si marixha pus.

- Et s' i m' ariveut ene sacwè, Sire ?

- Si vs estoz raperî po ene sôre ou l' ôte, vos n' âroz k' a braire : « Petez li s' cou, Louwis » (çou ki l' royinne di France dijheut a si ome cwand si efant nel schoûtéve nén), mins nén d' ene trake, la k' adon l' mot âreut dné tot s' pouvwer d' on seu còp. Al prumire astrapåde, vos diroz « Pè », al deujhinme, « tez », al troejhinme « li », al cwatrinme « s' cou », al cénkinme « Lou », al shijhinme « wi ». Si vos dvoez aler pus lon, mi efant, vs estoz po l' laid Wâtî, vos n' avoz pus k' a vs mete e l' wåde di Diu.

- Çoula djel dittinrè âjheymint : « Petez li s' cou, Louwis » ; c' est djustumint çou ki m' mame dit a m' papa tchaeke còp k' dj' a fwait l' metchant.

- Bon, dji voe ene bone aweur por vos divins ciste atoumance la. Asteure i n' mi dmeure pus k' a vs sohaitî tote sôre di bouneur. Diè wåde ! Vos n' mi rvoeroz mây pus, leyîz mu vos rabressî et recorez bén vite e vosse mājhone, il est cénk eures et vos parints dvèt esse divins ene bele afwaire. Li solea rtape et vos rtrovroz âjheymint vosse voye. Adieu, m' fi Zanzan !

Zanzan ploréve, i lyi shonnéve k' i leyîve la l' mweteye di si âme.

- Loukî, sire, mâgré k' dji m' rafeye d' aler fé ene porminåde e vosse payis ;

dj' inmreu co mî d' vey mi bea rafiya nd aler so berdoye ki di n' mây pus djâzer avou vos.

Hepè-Jou, po l' dierinne feye, fiesta Zanzan so li spale ; il aveut les lâmes âs ouys :

- Sote tiesse, mins brâve cour ! Alez rzè, mi efant.

Et Zanzan ndè rala, si rtournant co traze feyes po fé balter s' mwin come segne d' adîè a s' vî camaeråde ; pwis les âbes lyi catchît disk' al hôte rotche del pirîre et i s' dixhombra d' recorî e s' mājhone.

Il esteut gây, Zanzan ! Si vizaedje, ses mwins, les broyons d' ses djambes maxhurés d' broûlî, si cou-d'-tchâsses tot dfrâgné, si mousseure tote passêye, il esteut mouyî a stoide. Les oûs d' coirneye s' avît sprâtchî dvins ses potches et ene sacwè d' glairiant, tot djaene, el dilâboréve dispoy les tchveas disk' âs spales.

- Di wice vinoz vs, don, mājhontus ?, lyi breya s' mame di stant so l' soû. Il est shijh eures, dji so câzu moite di sogne a vs rawârder. Cwand vosse papa rinteurrè...

- Mame, dinoz mu dabôrd on petârd, dji l' a bèn merité.

- Leyîz mu rixhorbi vos tchifes, todi, d' abôrd, i gn a on doet spès d' broûlî dsu. Alez vite vos candjî, alez, rén-n'-vât, vos m' froz mori.

Sol tins k' i s' rilavéve et s' ratîtotéve, i raconta tant seulmint a s' mame k' il aveut fwait barete, k' il aveut stou disk' al rotche âs coirneyes, ki l' oraedje l' aveut surpris e bwès. I dmanda pardon, i n' freut mây pus do displît a ses parints.

- C' est bon, c' est bon, c' est tos les djoûs a ricmîncî l' minme dondinne. Rawârdez k' vosse papa soeye chal.

- Et n' rovyîz nén d' lyi dire : « Petez li s' cou, Louwis », edon, mame, dj' a mezâjhe d' esse tricté.

Si mame el riloukîve, cacame :

- Mins, k' avoz vs ouy don, Zanzan ? Vos n' estoz nén come d' âbitude.

- I gn a ki dj' vou candjî d' veye, mame : â réss d' ouy, vos n' âroz pus a vs plinde di mi.

- Nos voerans bèn. Metoz vs al tâve, loukîz la, vos dvoez esse moirt di fwîn.

- Dji n' magnrè nén dvant d' avu scrît m' pûnicion et apris mes leçons.

I s' meta coraedjeuzmint al bezogne, so l' boird del tâve.

Cwand s' papa rivna d' l' ovraedje, Zanzan dbotna s' pantalon.

- Alez, mame, n' âyîz nole djinne, racontez li tot çou k' dj' a fwait ouy et adone dijhoz li : « Petez li s' cou, Louwis ».

C' esteut trop drole, les deus vîs s' tapît a rire mågré zels, on fjha l' pâyê. A noûf eures, Zanzan, k' aveut fini ses troes cints royes et apris s' pådje di calculs, magna s' soper et rouf e lét.

Li leddimwin, c' esteut pol semdi, onk ki s' louca lådje ci fourit l' mwaisse di scole : i s' trovêve divant on novea Zanzan : si pûnicion esteut fineye al leccion, i n' î mâkéve nén ene roye et çoula esteut sognî, sins fâte et ossu net k' shoflé foû d' ene buze. Zanzan n' aveut nén assez d' ses orayes po schoûter l' leçon, ossu, po l' repeter, i n' esteut måy ehalé, et cwand tot l' monde dimorêve a stok, i fjheut claper s' doet : « Sieu ! mi ! » et dnêve li response a tot còp bon. Pol carcul, on n' oyeut k' lu ; sins s' mari, i djouwêve divins les chifes ossu âjheymint ki d' conter ses mâyes. Li mwaisse endè rivneut nén : après li scole, i lyi dna on bon pwint, li prumî k' Zanzan eurixh måy wangnî !

Ossu, kéne djoye e s' mājhone à dinner ! Si mame meria des wâfes.

- Et cwand vos rvénroz, a cwatre eures, vos âroz ene grande jate di tchôcolât, derit ele, tot lyi dnant ene grosse bājhe.

Zanzan esteut-st âs andjes, et i benixheut Hepè-Jou d' l' aveur rimetou so bone voye. Al nute, il ala a cfesse, i voleut absolument esse « sins petchî » : i vuda s' saetch e l' calbote, totafwait hotcha foû : les rabrouxhes fwaites a ses parints, li mâva egzimpe diné a ses camaerâdes, et pwis, i lacha s' gros petchî, tot rodjixhant disk' al raecinete des djveas :

- Dj' a fwait barete, ene feye, pus ou moens.

Vos l' voeyoz, i voleut mete si consyince e pâyê, ni dveur nén ene deutche à Bon Diu.

Asteure k' i voeyeut pus clair e si âme, i s' adjixheut di cweri tot çou k' lyi faleut po l' djudi. Trover on bwès rawjhî, on pâ d' on pî, kékes bons nâlîs, do sé, do poeve, ci n' esteut k' on djeu, mins on cwårt di vî, kimint fé po l' avu ? Il âreut polou prinde do peket foû del boteye, el câve, awè, mins çoula c' esteut haper et fé on petchî. D' èn ôte costé, i n' l' âreut nén oizou dmander a s' papa. L' afwaire s' adjinçna mî k' nel pinsêve : li dimegne, si pârén vna, et aprindant k' Zanzan aveut rçût on bon pwint di s' mwaisse, i fourit si etêt k' i lyi dna ene pîce di deus francs. Si pârén evoye, Zanzan vola stitchî l' pîce a s' papa, ci chal

rifuza tot lyi djhant k' i poleut s' endè siervi come i voleut. C' esteut l' feute di gade ! Zanzan cora Bén vite à botike wice k' il atchta on cwårt di lite di peket : i gn aveut so l' bari èn ecrito avou des grandès letes : « Hasselt extra, pur grain, qualité supérieure ». Après l' dinner, po-z esse bon cavayir, Zanzan fjha co traze feyes li tour di s' waide so l' âgne do vijhén ; i fjheut bridler l' biesse on mwaisse livea, tot fyi parey ki l' Bayård des Cwate Fis Aimon !

Tot rawårdant l' grand djoû, Zanzan dmora on scolî modéle, i ravancixha, li mwaisse esteut fir di lu et ses parints estît cåzu divnous sots d' djoye di vey leu fi schoûter si Bén et fé l' adminrâcion d' tot l' monde.

Li nute do mierkidi à djudi, Zanzan n' cligna ses ouys ki passé les meyenutes : i s' rafiyîve tant d' aler amon les soteas, i fivrêvev co pus ki l' nute di dvant l' Sint-Nicoley ; c' esteut ene peure djoye k' il aléve sawourer et k' i wådreut por lu tot seu, i l' aveut djuré. I s' liva à piket do djoû et, sins fé les cwanses di rén, poirta ses pås a l' orire do bwès et les catcha dzo on spès bouxhon.

Après aveur dinné, il apîça dzos l' wårdirobe si bari d' peket, el tchôka dzo s' paltot, et adon, avoye pol grande avinteure !

Tchaptrê 2

E deur passaedje

A l' intrêye del bôme, Zanzan s' rapinsa l' sinne del samwinne passêye : vola l' hopea d' sâvion wice k' il a leyî Hepè-Jou : pôve vî Hepè-Jou ! Il est moirt asteure, lu, si bon po les pôves et les mâlereus. Zanzan tchoûléve : i s' tapa a djnos et djha ene bone pitite priyire po li rpois di l' âme do vî rwè. Come tos les efants, ki potchèt âjhey mint d' ene coxhe so ene ôte, i n' dimora nén lontins po-z avu des pus djoyeusès idêyes : Avou tos ses cantias il avancixha el galreye : i dveut ariver po troes eures, i n' aveut nou tins a piede. Fwait-a-fwait k' i rotéve, i fjheut todi pus spès :

- Saprusti, tuza-t i, dj' a rovyî d' prinde ene tchandele ! Portant dji n' a pus l' tins d' end' aler rcweri ene. Ba, tcherians todi, si dj' end' aveut-st avou mezâjhe, Hepè-Jou m' l' âreut fwait prinde !

I n' aveut nén toirt di pinser çoula, ca, sins wai-ster, i veyà ene loumrote blinkî à coron do trô. I s' aprepia so l' betchete di ses shabots : l' espece di bacneure dischindeut assez foirt et, à bout del dischindeye, il aporçuva on sotea ki s' porminéve, ene grande halbâre so si spale et ene rilujhante vierlete pindowe a ene coroye ki lyi fjheut l' tour des rins. C' esteut l' gâre ki wârdéve li passaedje, l' ome ki Hepè-Jou aveut tchoezi li minme po ç' djoû la.

L' ataker ? Si toursî avou lu ? Zanzan n' end' aveut ni l' volté ni l' foice. Li djeu do scret aléve comincî. Profitant ki l' gâre si rtournéve po fé s' porminâde, Zanzan meta sol pindeye li bari d' peket k' arôla tot doûçmint so l' sâvion diski dzo l' loumrote. Li sotea rivna so ses pas, i veyà l' bari et s' aresta tot l' riloucant curieuzmint : el ramassa, l' distopa, l' oda et l' saya : « Fré Lârgosse, hiketa-t i, profite endè, c' est do hipé ! » Çoula lyi gostéve tot plin, i raletchîve ses lepes

tot frotant s' mwin so si ptite bodene. I lofta deus troes bons gourdjons et, levant ene dierinne feye li boteye li cou e l' air, il avala l' restant d' ene alinne. I cminça a tchanter :

Boevans, tchantans, fjhans rimpli nos veres,
Nos ndè rirans tot nos cbalançant...

I n' ala nén pus lon, ses ptitès djambes tronnât, ses ouys clignât ene miete, pwis s' clignât totafwait et, plin come èn oû, i rwaga tot long stâré. Zanzan djudja ki l' bon moumint esteut vnou, i roufla sol sotea et, avou kékes bons nâlîs, l' fiçla come on paket do Grand Bazâr. I rmarca ki l' pôve diâle aveut ene aroubeye rodje narene.

- Dj' î so, s' derit i, Hepè-Jou cnoxheut l' apôte, li fré Lârgosse, i l' a djus-tumint tchoezi e s' hiede la k' i sereut l' pus amateur po lapter m' vî sistinme !

I tneut seur li Bon Diu po l' pî, Zanzan ! Ossu, i continuwa s' voye tot xhufiant : l' intrêye do fôrt esteut foirceye, li resse aléve rote come so des rôletes. I n' fjheut ni clair ni spès, mins clair assez po n' si trebouxhî so rén. Zanzan s' ewaeréve di çoula et vola ndè sepi l' mistere : des ptits kinkets pindît å plafond : tot les rloucant d' pus près, Zanzan veyà k' c' esteut come des veres a l' bire rimplis d' viers di feu et d' moxhes di Sint-Djhan. So les pareuzes, a hintche et a droete, i gn aveut des binnes ki rlujhât ; i les aduza : ci n' esteut rén d' ôte ki des sokeyès plantches di beyole ki tapât ene bleuwe verdasse loupire tot fyi pareye ki l' cisse k' on-z a tot frotant e li spexheur ene brocale a l' veye sôre. Zanzan s' esbâréve del siyince des soteas : ci n' esteut nén portant mâlâjhey, neni, mins faleut î tuzer.

Après ene pitite trote, i veyà k' les binnes di loupire finixhât po ricmincî ene trintinne di pîs pus lon.

- Tins ! K' est çki çoula vout dire ? fjha-t i tot s' arestant.

Eco bén k' il aveut dmanou coe, ca, tot pôtiant avou s' pî, i sintà k' i n' aveut ki l' vude divant lu. I s' coûca so s' vinte et stinda ses bresses si lon k' i poleut po sayî d' avu l' fond : awè, vos ! I fjha rôler ene grosse pire e trô : li pire touma bén lontins sins fé nou brut : ci n' fourit k' après ene munute po l' moens k' Zanzan oya on tchouk vinant d' bén bas. Zanzan s' greta padrî l' oraye : fé ene ascoxheye di trinte pîs, c' esteut a s' râyî les tchveas djus del makete. Si les pareuzes avît stou pus près l' ene di l' ôte, Zanzan âreut stou capâbe di s' winner

a råde-cou disk' à coron. si leyê dischinde e fond et remonter pa l' ôte costé, i n' î faleut nén tuzer, li trô k' bãyêve divant lu aveut des meurs sins strouk ni nouk a n' nén poleur î acrotchê l' pî.

Zanzan n' hepta nén lontins : i breya di s' pus roed : « Pè ! » On brut d' habadjas s' fjha-st ôre et l' trô s' ristopa so ene seconde.

Zanzan potchêve di djoye : insi Hepè-Jou, tot moirt k' il esteut, lyi vneut à scours come i l' aveut prometou ! pôve pitit Zanzan ! I n' si dotéve nén k' i n' esteut waire houte di ses poennes. Il aléve, il aléve, li cour a l' âjhe, on rislet so ses lepes, il esteut seur di s' côp, si seur k' i n' fjheut pus atincion às ricmandacions do vî rwè. C' est insi ki, veyant des frexhisses, i prinda sol costé po n' nén fé mæssîs ses shabots ki s' mame lyi aveut rxhuré à matén. A hipe aveut i metou l' pî d' costé, k' il ôt fé « crak ! » padrî lu. I s' ritoûne : ene grosse hâjhe vént d' ascheure dâ plafond. À minme moumint, « crak ! » eco ene feye, c' est ene deujhinme hâjhe ki toume del minme façon et k' lyi côpe li voye divant lu. Zanzan est e l' prijhon : adîè l' bea sondje, i n' voerè mây li payis des soteas ! Il est pris come divins ene tcheve, mins çou k' i gn a co d' pus teribe, c' est k' les deus bayes ont l' air di roter, ele s' aprepièt l' ene di l' ôte pol siprâtchê come ene figue !

- Sire Hepè-Jou ! brait Zanzan ki s' sint dfali d' hisse.

Si vwès dmeure sans response et les hâjhes avancixhèt todî pus, eles ni sont pus k' a dijh pîs, pus k' a shijh, pus k' a cwate. Zanzan n' piede nén totafwait l' tiesse, i s' rapinse, et tot d' on côp, il a trové !

- Awè, c' est çoula minme, dji so francès ! dit-st i.

Les hâjhes arivêt tot près d' lu, i les fiesta :

- Haye, pitites, eco ene pitite foice, la, insi.

Et adon k' ele ni sont pus k' a deus aspagnes, il adramteye si pâ d' on pî d' manire k' i vâye esse sitrindou inte deus reyes metowes vizon-vizu. Il arive çou k' i doet ariver : li pâ da Zanzan est d' tchâgne et les bayes c' est do blanc bwès : a poenne li strindaedje si fwait i k' les deus reyes si cfâylèt et dhotèt d' ene plinte pîce, et Zanzan s' fâfileye pa l' creveure come ene mazindje fou d' ene gayole sipiyeye.

- Dj' a mâké ene bele, edon ! On pô mî, dj' î leyêve mes hozetes. C' est di m' fâte ossu, dj' âreu dvou shure les conseys da m' camaeråde Hepè-Jou : « Rote e broûlî » : vola çou k' c' est d' esse rovyisse : dji loucrè mî m' sogne li

côp ki vént.

Awè, vos l' ôroz dire ! Les efants n' loukèt m' pus lon ki l' betchete di leu naren. Zanzan djamblève en avant po rwangnê l' tins pierdou : i n' aveut nén fwait céncwante pas k' i rdoxhîve en erî : « Waye, mi nazet ! » I s' aveut stou stroukî s' vizaedje disconte on gros blok di pire djusse e mitan del voye. I saya d' tourner âtoû et di s' flûtchî po sol costé : mâleur ! ses bresses et ses djambes passât bén, mins l' restant di s' coir ni poleut shure.

- Bén vo m' la gây ! groumta-t i.

I tchôka sol pire tant k' i poleut, ostant dbouxhî so èn âgne ki n' lyi plait nén d' avanci ; li blok tineut bon et nole usteye pol fé bodjî ! Zanzan l' ataca a côps d' pogn, i dva l' leyî â rêsse, i s' digrimonève tot. I pita dsu a côps d' shabots, ostant d' voleur blanki on noer negue ! Â bout d' on cwârt d' eure, Zanzan esteut fôkî, moirt rindou, li souweur lyi pixhîve djus do front come do clair di makêye foû d' ene prihie. Inte vey pa les creveures di sol costé li bacneure ki s' efoncîve todi pus lon, esse so bone voye et dmani stantchî câze di cisse mâdeye pira la ! Djans, i n' a pus rén d' ôte a fé ki d' braire « Tez ! ». Raca-ca-ca-gnak ! et l' blok s' elive e l' air come ene plome, come ene bole di savon foû d' ene pupe, et va rprinde si plaeece â plafond.

Zanzan tchaxhlève asteure, et tot passant dzo l' pire i lyi fjha les figes :

- Dji t' a-st avou, hin, la, bâshele !

I s' rimeta-st en alaedje.

- C' est câzu fini, surmint, avou totes mes rascrâwes ? I m' shonne k' i gn a bén ene dimûeye eure ki dj' cotaeye et dji doe esse a mitan voye. Çoula rote po on mî, dji so vraiymint toumé a l' féve do wastea !

Li pazea matixheut, bén vite Zanzan fourit co ene feye divant on potea d' aiwe.

- Ni soeyans pus si sot, riya-t i, et tant pé vât po mes shabots, on n' m' ârè pus a roter so les costés, dji l' a payî trop tchir torade !

I waya don tot bonmint e mitan do potea, seur di s' saetchî sins risse foû di ç' passaedje la. Flicht-flatch ! witch et watch ! I s' amuzève a spritchî d' sankisses les deus pareuzes. C' esteut la on djeu d' efant ki n' fwait d' ôrdinaire toirt a nolu ; mâlureuzmint, e ç' cas chal, ci n' fourit nén piron parey : divins on trô e meur di hintche, i gn aveut ene biesse ki zoûmîve : les flicht-flatch da Zanzan aplovît dvins ses orayes come des côps d' baguetes so on tabeur : ele si dispierta

et aroufla foû di s' nahe. Lestchveas da Zanzan s' dressât so s' tiesse : i n' aveut måy rescontré ene si grande, ene si laide biesse. C' esteut ene cwate-peces, ossu grande k' ene balinne, ki s' kivårtchîve so cwate pîtès pates, li vinte al tere, les rins a bouyotes, et ki droveut ene gueuye ossu lådje k' on fôr ; e s' gueuye i gn aveut des blankès brokes ossu longowes ki des couteas d' potchâ et ses sâvadjes ouys rôlît plins d' haeyime et d' metchansté.

- Waye, ci côp chal dji so cût !, fjha Zanzan : il est tins d' fé mi ake di contricion !

Li cwate-peces vineut a s' resconte, li gueuye doviète, tot fjhant d' tins en tins rclaper ses betchowès lepes : gnan-gnan, gnan-gnan ! et ses dints, k' on-z âreut dit tot frismint rsinmîs, rahît a tchaeke gnan-gnan les onks disconte les ôtes. Zanzan esteut si amaké k' i n' sondjîve nén minme a s' sâver. I s' leya nd aler a djnos e watchisse et rawârda l' côp d' grâce tot metant ses mwins so ses ouys : i n' si voleut nén vey avaler insi tot crou et l' biesse esteut bén trop hisdeuse.

Plitch-platch ! li cwate-peces wayteye todi, ele est la tot près, Zanzan ode si alinne ki flaire li pufkene ; ele drouve si gueuye, pwis l' rissere : gnan-gnan !, çoula deus troes feyes. Ele a bén l' tins, c' est come li tchet ki djouwe avou ene sori. Mins Zanzan est rmetou di s' sote five, divins ses sûtis ouys èn espwer rilût : i saetche tot doûçmint s' bwès rawjhî foû di s' bresse, et cwand l' cwate-peces avore sor lu po l' broufter, i lyi hére li bwès droet come èn i djusse e mitan del gueuye. Wô-wô-woû ! fwait l' cwate-peces, ki dmeure li boke å lådje sins poleur el risserer : les deus pontes do bwès sont-st efoncêyes ene e s' palâs, l' ôte e l' oxhea di dzo s' minton.

- Alè, haye, mâssîte trifogne, rimousse e ti stâ, asteure, ou dji t' pele les dints ! lyi dit Zanzan tot lyi dnant on côp d' pî so li screne. Å rvey, et poite tu bén, dji payrè l' médcén !

Ses pinsêyes ratournî so Hepè-Jou : awè, li brâve vî sotea aveut veyou tot a l' avance ; il aveut minme treveyou k' Zanzan s' marixhreit : « Lai setchs tes pîs ou bwès rawjhî » et pus timpe : « Rote e broûlî ou pâ d' on pî ». Come i s' endè voleut, Zanzan, di s' sotreye et di s' pawou !

- Kéne bouxhale ki dj' so Hepè-Jou m' aveut portant bén ricmandé d' shure ses conseys : si dj' aveu, ç' côp chal, roté a costé do broûlî, dji n' âreu nén dispierté l' biesse ki fwait ene si lådje bâye pol moumint. Si dj' n' aveu nén avou

l' hisse, dji m' âreu siervou di m' bwès sins târdjî. Awè, li sotreye et l' pawou nos fjhèt fé tot plin des mâcules ; sayans d' esse pus sûti et pus mwaisse di nos niers. Coraedje, Zanzan, t' arivrès ! Louke, i fwait dedja pus clair, li palàs des soteas n' doet pus esse lon erî d' chal.

Li trintche, asteure, clintchîve on pô sol hintche et Zanzan, à tournant do passaedje, si trova dvant ene sacwè k' âreut fwait rescouler l' pus hardi des omes. Inte deus creveures, metowes vizon-vizu d' tchaeke costé des pareuzes, passît des grandès blames ; on corant d' air les fjheut broûler et hoûler pé ki l' bijhe d' ivier divins ene tchiminêye. Çou k' esteut co d' pus drole, c' est k' ces blames la n' tchâfît nén ; elle estît ossu froedes ki del glaece. Zanzan, ni sintant nole tchôteur, s' aresta a cénk pôces di zeles et les cpôtia avou l' betchete di s' shabot : come si l' Bon Diu l' voleut, i n' ala k' al toele, li betchete su dfligota tote noere broûlêye a craxheas.

- Vo ndè la ene bone ! Vola on feu k' i fâreut a m' mame cwand ele ristritche si bouwêye e l' esté ; ele ni souwreut nén tant des gotes ! Portant, dji n' tén nén a cure pol moumint e tchôrnea da Lucifer et d' tourner a boulet. Evoye, blames : « Li ! »

Ene tchandele ni s' âreut nén shoflé pus vite. Tot l' hoûlaedje si distinda, et Zanzan passa houte do mâva nouk sins pus d' djinne ki d' balziner e plin boulevard del Sâvnire.

Li voye divneut pus lådje, les binnes di loumire pus foites, et les veres do plafond estît gros come des bocos às harings, li sâvion esteut pus doûs dzo les pîs, di tins en tins on-z âreut dit k' ene hinêye di rôzes flotéve e l' air, et çoula gatîve li narene da Zanzan po lyi dner on novea agrès. Eco ene pitite tchôte, i sereut bén vite houte di ses hasticotes, et adon, adon, i voereut çou k' nol ome n' a mây veyou !

I cminça-st a s' dixhombrier. Nén po lontins. Ni toume-t i nén so ene sacwè d' drole et d' teribe : on lumçon, on grand hiyî stindou lumçon k' aveut Bén cint-et-vint pîs d' longueur ! Si coir prindeut tot li lårdjeu do passaedje et ses cwate coines, avou tchaeskene on laid grand noer ouy al copete, forguinît tot costé, dispoiy al tere disk' à plafond. Li gueuye doviète, ene gueuye ossu lådje ki l' bâtche d' Ougrêye, i s' kihertchîve loyminoymint, cwerant si amagnî.

- Ci n' est nén foirt dandjreus, pinseut i Zanzan, dji n' a k' a rescouler wice k' i fwait pus stroet et l' gros patapouf ni m' î sâreut apicî.

Awè, mins po çoula i lyî faleut rivni so ses pas, piede do tins et pwis, cwand nd ireut i, l' lumçon ? Alève-t i ponre ou cover ? I fâreut ene bele pacyince divant d' end esse dihalé ! I n' dimanève pus k' a prinde li boûf... c' est a dire li lumçon, pa les coines. Zanzan esteut come li nabot Dâvid divant l' adjeyant Gôliât ! I xhufla ene pitite air, leya l' ôte s' awinner disk' a ene ône di lu, pwis, come si d' rén n' e fouxhe, il apiça foû di s' potche ene grosse pognêye di sé et l' meta sol leprea do monse : ci chal si racrampixha come ene toitche di linne k' on ravôteye, ses cwate coines rimoussî e s' tiesse et bén vite i s' meta a fonde tot parey k' ene live di boure divins ene pêle. Ké lappelle, k' briyak, kéne macoye ! So moens d' tins k' i n' fât pol raconter, ci n' fourit pus k' ene aiwe di schiele, ôlisse, djaenasse et wadrouyesse, ki riguina come on rèw viè l' fond del bacneure. Zanzan nd ava bén lontins disk' à strî d' ses shabots : et c' esteut l' sé, l' âme do sâni, k' aeut fwait l' ovraedje !

Zanzan bizla evoye tot gruzinant inte ses dints : « Il a ploût dzu, turlututu ! » I n' ala nén foirt lon : ses ouys, tot s' tapant dvant lu, l' fjhât toumer d' on boigne so èn aveule. C' esteut ene sacwè d' si curieus, k' Zanzan, ki n' aeut pus sogne di rén, dmora bén lontins a l' riloukî. C' esteut des grands raezoes, end aeut on meye pol moens, ki s' elevît et ridschindît, l' taeyant e l' air, so deus troes pîs d' hôteu et k' disfindî l' passaedje so ene longueur d' ene sitetche às houbions : des beas raezoes, ma fwè, avou des manches tot noers et des lames ki rlujhît totes frisses come s' ele sôrtîxhe foû d' leus lâzes et k' estît k' arapmint bén rsinmeyes ; ele ârît côpé on tchvea e cwate. Les lames n' alît ni trop rade ni trop doûcmint, tot parey k' on movmint d' ôrlodjreye. Zanzan meta s' doet so s' lepe ritoirtcheye et baxha s' front : i tuzéve :

- Si dj' vou passer, dji m' va fé c'hatchî come del tchâr di sâcisse, i n' dimorrè pus d' mi ni fripe ni frape, dji serè ctaeyî a tot ptits bokets. Djans, i n' a rén d' ôte a fé ki d' braire : « S' cou ! »

Les raezoes dmanît a resta, si rtournît avou l' hour e hôt et Zanzan asoxha totavâ sins s' fé l' mwinde coixheure.

Zanzan s' sinteut ledjir come ene plome, li diâle lu minme ni l' âreut plou fé rescouler : di cwè âreut i co bén avu d' keure, Hepè-Jou esteut avou lu, i l' aidîve divins totes ses mâlès passes. Li payis des soteas ni dveut pus esse foirt lon : i shonnéve a Zanzan k' ene air di muzike si fjheut ôre et l' sinteur di rôzes si rispârdeut todi pus âtoû d' lu.

Ni vla-t i nén k' il ôt ene sacwè dâ lon, come on brut d' pôtes d' ene vatche ki bize.

- Mesfians nos todi, et loucanxhe a nosse sogne.

I s' retrôcla dvins on ptit refonçmint del pareuze : tot d' on côp, vola èn araedjî torea k' adâre avou des coines ossu betchowes ki des epeyes : ses narenes raetchèt del fougure, ses ouys lyi brotchèt foû del tiesse : il est mâtourné.

- Waye a waye ! fijha Zanzan, fjhans nos tot ptit po k' i n' nos voexhe nén.

I s' racafougna co pus foirt. Esteut ç' hazârd, esteut ç' rossea guignon ? Todi nd est i k' il ala a stok d' ene pire d' anglêye ki n' tineut nén trop et ki rwagua a l' idêye po fé arester l' torea djusse divant lu. Nosse camaeråde kinoxhe les tours des cinsîs, i fwait l' moirt et n' bodje nén pus k' on pâ : inte ses pâpires i rawaite li torea : l' ôte a d' abôrd l' air di n' sepi çou k' i doet fé, pwis i rescoule, fwait tourner s' cawe, s' abaxhe so ses pates di dvant et s' ramasse so lu minme, les coines baxhowes, presse a-z ebrotchî, ses kêkeus sotn rodjes come do song. Zanzan croet ki s' dierinne eure est vnowe et portant i n' si discoraedje nén, i lyi avize ki Hepè-Jou nel laireut nén mori insi adon ki l' voyaedje dizo tere est si près d' esse Bén vite fini. Si cervea cwire radmint et fivreuzmint l' moyén di s' sâver. Ciete, i n' aveut k' a braire : « Lou ! », mins i n' aveut pus k' « Lou » et « Wis » a braire et i n' saveut nén çou ki s' poleut co prezinter so s' voye. Après tot, i n' aveut dvant lu k' ene biesse et i n' sereut nén dit k' i s' laireut efortchî insi sins sayî å moens ene sôre ou l' ôte.

- Dj' î so, dit-st i.

Et, sins prinde asteme a l' moirt kel manceye, i prind s' saetchea d' poeve et l' hene divins ls ouys do torea. L' oujhea d' Sint-Luk boerla d' douleur, broca come on boulet d' canon discone si innmi, et... ala efoncer ses coines disk' å front el lujhante binne di beyole ! Zanzan, foû sogne eco ene feye, fiesta l' torea sol croupire do cou :

- Alè, disk' a pus târd, camaeråde, amuze tu Bén et soeye djourmây Bén brâve insi, les djins s' loucront lådjes !

Li bôme si rastroetixheut, l' air ramatixheut et i fjheut todi pus tchôd, Zanzan pâméve. Li sinteur di rôzes ahuzéve asteure a crâssès winkêyes et ene sipesse wapeur ni târdja pus waire a stârer on gros brouyârd. Li muzike ossu s' oyeuy mî, mins esteut ç' Bén del muzike, ou puvite li xhuflaedje d' ene cocmwâr ki cûtneye sol feu ?

- Aha, dji comprind, derit Zanzan. Vo m' chal tot près del coujhene des soteas : i dvèt-st aveur èn assoti marabout po caboure insi !

I trova radmint les cas et les mas : à tournant del voye, i veyà dvant lu on flot k' aveut Bén cwénze pîs d' lådje : ci flot la boleut et al toele di l' aiwe i gn aveut des miyons d' foyes di rôzes. Çoula odéve foirt bon et et vs prindeut si doûçmint al narene ki vs årîs dmoreé la des eures à long sins tuzer a nd aler. Zanzan sinta l' fond avou ene longowe pire : i gn aveut a hipe do bouyon po-z ariver às djnos, mins, intrer la dvins, c' esteut seur di s' î porboure come ene payeye di djonnes crompires. I faleut passer, pete k' i heye. Li moirt e l' âme Zanzan dva braire « Lou ! » tot fruzixhant. À résse d' asteure i n' lyi dmanéve pus k' « Wis » dvant d' aveur difilé s' tchaplet.

À mot « Lou ! », l' aiwe si ratienixhe al vole. Zanzan disfijha ses shabots et ses tchâsses et patchta e bouyon d' rôzes. Il î trimpa s' noret d' potche et rgreta d' nén aveur pris avou lu ene pitite boteye po ndè repoirter a s' mame. I n' aveut mây odé ene sacwè d' si bon k' ciste aiwe la. I s' trebouxha minme, en esprès, à mitan do flot po toumer a djnos et po ndè mouyî ene gote si cou-d'-tchâsses e brouwet dvant d' les rmete. C' esteut ene biestreye ca l' aiwe esteut divnowe froede come del nivaye fondowe, i sinta on fruzion lyi passer po tot l' coir, i dva gadler po ene gote si restchâfer.

I gn aveut co ôte tchoi kel foircixheut a-z aler pus vite : li pinsêye di n' nén esse a tins po vey li coronmint do novea rwè. I dveut, voye non voye, ariver po troes eures. I gn aveut dedja Bén cåzu ene eure k' i cotîve, et l' bôme, asteure tote sitroete, tote droete divant lu, lyi avizéve ni dveur mây fini, télmint k' elle esteut longue. Totes les astådjes k' il aveut-st atrapé l' avît brâmint leyî en erî. Li sogne d' esse trop târd lyi grivéve li cour. I s' enonda vinte a tere, mins s' pantalon et ses tchâsses totès frexhes lyi pezît k' arapmint âtoû d' ses djambes, il esteut dedja nâjhi, l' alinne lyi mâca, i s' veyà oblidyî d' avanci pus doûçmint po n' nén toumer djus d' ses skeyes. Les lâmes lyi petît às ouys. Pôve pitit Zanzan, esse si près et dveur rinaker ! Il âreutpierdou tot espwer si les ecoraedjmints d' Hepè-Jou n' lyi avît nén todi zûné às orayes.

- Haye, soeyans pus sôdârd, nos serans vite à bout d' nos poennes, et adon ci serè l' paradis !

Traf-tra-traf ! pa drî lu : c' est on tchvâ, à grandissime galop, on bayârd, grand come i n' a nouk el Hesbaye, k' apatrafteye roed-a-bale : si crinire flote

å vint, ses shabots fjhèt s' elever pa drî zels ene damabôme di tene sâvion. Li voye est stroete, nole coine po s' î herer, li tchvâ va ctripler l' efant come do hotchet. Zanzan n' hebeye nén, i s' acrotche a l' binne di loumire, s' agridje ås strouks del pareuze, gripe å plafond et, djusse å moumint ki l' bayârd est dzor lu, i s' lait toumer so ses rins, l' apice pa l' crinire et adon, pa-ta-traf, pa-ta-traf, tot s' catchant l' vizaedje pa drî l' hanete del biesse po n' nén avu l' alinne cōpêye, Zanzan est epoirté come ene bale foû d' on fizik. I clegne ses ouys, les binnes di loumire el porît aveuler. I va-st on trin d' infier, et houp-et-houp, et droum-drou-droum ! Si ptit cou potcheye e l' air, l' onk après l' ôte i piede ses shabots et s' canote s' evole djus di s' tiesse, i lyi fât totes ses foices po n' nén lacher l' crinire. Mon Diu, mon Diu ! Çoula n' pout nén durer lontins, surmint ! Ki va-t i ariver ? Zanzan est pris d' on toubion, i n' è pout pus, i va toumer di s' maclote. Po remidrer rinne, li tchvâ s' aresteye d' on plin cōp et fwait voler Zanzan e l' air al copete di s' tiesse. L' efant n' tuze nén minme a braire « Wis ! », il est divnou come on paket d' clicotes, ene bressêye di viyès håres k' on tape sol pavêye dispoiy li troejhinme ostaedje : i n' voerè mây li payis des soteas !

Å moumint k' i pinsève si spiyî l' tiesse disconte li rotche, i fwait on teribe tchouk e l' aiwe : i dschinda si bas k' i n' contève pus rivni å djoû. I raspita tot l' minme al toele et, sepant neyî come on rat, i fourit vite so setch et s' ashijha sol boird. IL esteut dvins ene sâle foirt hôte di plafond, esprijhe di meyes di loumrotes, ene espece di mouze passève par la, sôrtant foû d' on grand trô et s' alant piede divins èn ôte. L' aiwe esteut tiene et a l' idêye po-z î bagnî, on lådje waerixhea d' fén sâvion si stâréve sol rivadje wice k' ene riguilite di pitès cabonetes si dressît tot fyi parey k' a Ostande. Ci dveut esse la k' les soteas s' dimoussît dvant d' prinde leu bagne : kékès pitès håres, des ptits pantalons, des pitès tchmijhes, des pitès bonetes di totes les couleurs, estît metous souwer so des coïdes : on-z âreut dit ene bouwêye d' efants. Li cour daZanzan fruzijha d' djoye, il esteut arivé a bon pôrt, c' esteut l' cas del dire, et i riyeut tot loucant l' bayârd aresté d' l' ôte costé del mouze et ki fjheut des ouys come sint-Djîle l' ewaéré, dismetant k' ene blanke same lyi coreut foût del gueuye. Zanzan xhignârda :

- Merci, saïss, vî fré, ti pinséves mi sprâtchî conte li pareuze et ti m' as fwait wangnî ene bone dimeye eure ! Mins, ni cropians nén so nos oûs ! haye, evoye !

Frexh come ene cane, a nowe tiesse et pîs dschås, i rprinda s' pelerinaedje. Il aveut pol moumint d'vant lu troes passaedjes ossu lådjes ki l' rowe Leyopôl ; li ci do mitant, li mwaisse trintche, esteut mî intritnou et, a does troes cints pîs d' la, on-z âreut dit ki l' djoû vneut, télmint k' i fjheut clair. I prinda don por la et ariva a l' intrêye d' ene sâle foû mezeure. I n' ava nén l' tins di rloukî dvins. I s' trebouxha so ene fene coide d' acî ki båréve li voye et k' i n' aveut nén veyou, i touma a djnos, deus plantches a hârkea, ene po d'zeur l' ôte po dzo, l' apicît po l' hanete et po l' hatrea et i dmora la, a mitan estené, avou s' tiesse prijhe come divins ene guilotine. Tot bawiant po les coirnetes i veyâ apicoter deus soteas k' poirtît inte di zels on grand coutea a deus mwins, i ravizît deus liyons sâvés foû d' leu gayole, i bolît d' colere. Onk di zels mamouya tot fjhant crîner ses dints :

- Nos vs avans, la, mâva djubet ! Ossu, vos voroz bèn k' nos vs hatchanxhe, edon ?

Zanzan esteut dvins on bea apôtrixhaedje : i saveut bèn k' i n' aveut k' a lacher l' mot « Wis ! » po-z esse foû do låburin : mins, tot breyant çoula, n' âreut-i nén avu l' air di dire « Oui » et di dner råjhon ås soteas ? Po mete li fiyon, les deus bagnes k' il aveut pris côp so côp l' avît télmint passé dispoy les pîs disk' al tiesse k' itronnéve di froed et n' si poleut pus ratni di stierni. I n' s' adjixheut nén d' hepter portant, ca l' coutea n' esteut pus k' a on pôce di s' hatrea. I breya don : « Wis ! hat ! tchîm ! » çou k' avizéve esse : « Oui, hatchîz m' ! » I n' si mådjinéve nén l' efet di ç' mot la. Les plantches si bodjît erî di s' golé, les soteas dmanît a stâmusse, ene ârmêye di nabots aplokît sins wai-ster, on lyi bindla les ouys, ene vintinne di mwins l' agridjît, i fourit epoirté lon erî d' la et tapé so on moncea di strin. On lyi dbindla ls ouys, on dna on tour di clé, on tchôca l' ferou, et on l' leya la, tot seu.

Tchaptrê 3

Li profete

I fjheut spès come e plinte nutêye. Zanzan pôtîve et nagléve âtoû d' lu : rén k' des meurs, sâf on grand ouxh di fier : i n' poleut fé k' kékès ascoxheyes divins tos les sins, il esteut dvins on prijhon. I tronnéve les balzins d' hisse et d' froed, i tchoûléve.

- Dj' a djouwé fotche ou foû, dj' a pierdou : ki va dju divni ? Mame ! Papa ! Hepè-Jou ! Si dj' aveu co mes shabots todi, dji spiyeu ç' mâheulé ouxh la !

I flaxhîve so l' ouxh a côps d' pogn tot tchawant a s' dihiyî l' gozî. I n' aveut rén a fé : i lesteut rclapé come ene sori dvins ene trape. Afîs di s' restchâfer, i disfijha ses bagues et les stâra po les rsouwer, pwis s' rafougnta dvins les strins, tot s' racoviant tiesse et tot.

Li doûce tchêleur aidant, Zanzan rprinda on novea coraedje : après tot, on l' âreut polou touwer el plaèce del resserer : pocwè l' aveut on spârgnî ? Les soteas s' divît trover dvant on mistere : kimint s' poleut i k' èn efant d' dijh ans esteut vnou à bout d' tos les screts k' disfindît l' intrêye di leu rapere ? Et Zanzan s' rimimbrève les paroles do rwè Hepè-Jou : « Les soteas, c' est des brâvès djins, mins i n' savèt ni *a* ni *b*, i n' a k' leu rwè ki cnoxhe tot sins aveur mezâjhe d' aprinde ; c' est l' Bon Diu lu minme ki lyi dene tote si syince ». Pwis l' loumire si fjha e s' cervea et i soria : il aveut trové !

Sins pus târdjî, i moussa foû di s' bedreye et rimplixha di strin s' pantalon, ses tchâsses et s' paltot et ndè fjha ene sôre di spawta k' i coûca sol hopea : e l' sipexheur i sinta si ovraedje k' esteut adiercî a l' idêye. Li spawta aveut l' air d' on cârpea edoirmou, l' tiesse ewalpêye dizo les strins ; i loya si tchmijhe

âtoû d' lu, i ravizéve on ptit Sint-Djhan. Çoula fwait, i s' meta podrî l' ouxh ki s' droveut å dvins. Il esteut tins ! Nén ene munute après, il oya l' pas d' on sotea ki vneut viè l' prijhon, ene clé tourna e l' sere, li ferou fourit saetchî et on ptit ome intra, on grand coutea e s' mwin : e s' hintche i poirtéve ene loumrote : i rlouca tot riyant li spawta stâré dvant lu :

- Ha, on doime, la, camaeråde ! bon, bon ! Nos vs alans dispierter, il est grand tins di vni å tribunâl, et waite a vosse pea !

I n' aveut nén co aduzé li spawta pol kischeure, ki Zanzan s' winnéve a l' ouxh et l' aveut resseré e trô. Tot dnant l' tour di clé i lyi breya po l' sere :

- Å rvey, vî stoumak, ki l' bon diu vs kidûxhe avou les djambes e l' air, vos n' piedroz nén vos tchâsses !

Et i prinda madame di galop, droet dvant lu, sins s' ritourner. I gn aveut la ene masse di trintches, i prinda l' prumire vnowe sins sepi å djuste wice k' il aléve. Cisse trintche la esteut torade tote droete, pwis tournéve, pwis s' pârteut leye minme e co traze ôtès trintchetes, tertotes esprijhes avou les minmès binnes di beyole. Zanzan lancîve todi, tiesse baxhowe, les ouys bablous, dârant hâr et hote a l' avire, et si ptit cour fjheut des hopetes, li souweur kissemeve des pieles so tot s' coir ås troes cwârts nou. Cisse coûsse la dura seur ene dimeye eure ; al fén i n' è poleut pus et i fourit bén oblidyî d' taper djust ; i s' leya toumer come ene pire disconte èn ouxh divins on refonçmint.

Schoûte ! K' ôt i podrî lu ? Ene sakî est la k' djemixh : Zanzan s' dit : « C' est seur onk k' est e trô del gade, èn ôte k' a volou come mi cnoxhe les screts del bôme. Sayans d' el saetchî foû d' la ». I bouxhe so l' ouxh ;

- Kî est çk' est la ?

- Vos l' savoz bén, camaeråde : c' est vosse fré Plat-d'-djote ki l' mǎlignant djubet k' dji vneut cweri po-z aler å tribunâl a resseré chal.

Zanzan, sins l' sepi, esteut djuste vinou toumer dvant l' ouxh di s' prijhon ! I candja s' vwès :

- Aboutez m' d' abôrd vosse coutea pal creveure di dzo.

- Pocwè ?

- Vos l' sâroz torade.

- Vola m' coutea.

- Merci : adon atchôkîz mu pal creveure les mousmints do mǎva djubet.

- Vola.

- Bon : rawârdez ene gote.

Zanzan, asteure k' il esteut pris do crouwin, k' i n' coreut pus, cakéve des dints : i s' rapimpurna al vole, ses håres estît câzu souwêyes et ci fourit on teribe plaijhi por lu di s' rimoussî... Adon i tourna l' clé, tot tnant l' grand coutea e s' mwin.

Li sotea k' l' aveut ricnoxhou dmora tot paf, i tronnéve di tos ses mimbes, i s' tapa a djnos :

- Ni m' touwez nén, Monsieu, s' i vs plait.

Zanzan riyeut :

- Rilevez vs, vî stotchet, n' âyîz nén pawou d' mi, dji n' a wåde di vs rén fé, dji n' freu nén del poenne a ene moxhe : mins, vos savoz, dji doe loukî a m' pea ; c' est po çoula k' dji vs a d dmandé vosse coutea. Dji n' vou k' ene sôre, mi sâver å pus abeye. Wice est ele, li sôrteye ?

- Po wice ki vs avoz vnou, i n' a nole ôte.

- Vos n' mi froz mây croere...

- Verité d' mon Diu.

- Mins adon, dji so d' Flande, dji n' oizreut mây...

Li sotea, lu ossu, leyîve pinde si narene.

- Et mi ? Çoula m' va coster tchir ; dji vs a leyî evoler.

- Nonna, fré Plat-d' -djote, vos âroz Bén Âjhey di vs racovri : tinoz, dji m' sâve, leyîz mu fé deus cints pas, dji lairè vosse coutea e mitan del voye, vos n' âroz k' a dire ki l' prijhon esteut vude cwand vs avoz vnou po m' î cweri.

Li sotea l' rilouca tot cacame :

- Vos estoz on brâve efant. Rindez mu mi coutea, dji vs djeure ki dji n' m' endè sievrè nén conte vos, dji vs lairè sâver. Alez è por la, c' est totès bômes câzu abandnêyes wice k' il î passe râlmint ene sakî. On m' a dit k' on-z î aveut stopé ene intrêye ki vs âreut polou raminer a l' loupire do solea, c' est vosse seule tchance. Vos estoz malén, sayîz, et ki l' Bon Diu vs moenne. Tant k' a mi, dji doe cfesser m' petchî, dji doe dire li vraiye, on sotea n' pout nén minti, et adon...

I finixha tot plorant come èn efant :

- ... ci serè mi k' irè-st e l' prijhon, pol prumî côp di m' veye.

Zanzan lyi rinda s' coutea.

- Puvite ki di vs vey al dilouxhe, dj' a ptchî d' rentrer e m' prijhniere. K' on fwaixhe di mi çou k' on vout, a l' wåde di Diu ! Dji payrè po nos deus !

I rroussa e l' calbote, wice k' i s' ashijha so les strins, li tiesse divins ses mwins, tot hictant.

Li sotea sinteut si cour fonde : i broca so Zanzan et l' ahertcha foû po les spales.

- Mâlureus, ni fjhoz nén çoula ! Ôtmint vs estoz èn oujhea pol tchet. Abeye, dji n' vou nén profiter d' vosse bon cour, dji so vî, vs estoz djonne, vos avoz co li stô e l' mwin, siervoz vs endè, dj' inme mî d' esse resseré po tot l' restant di m' veye ki di vs vey sacrifyî por mi. Schoûte ! Vochal les ôtes ki vnèt po sepi çou k' dji so divnou, filez vosse coton, mi ptit fi.

Et i fjha vaner Zanzan ki n' eurit ki l' tins di s' hiwer evoye po n' nén esse veyou des arivants.

Ci fourit ene bele breyâjhe cwand Plat-d'-djote elzî raconta l' kinte k' on lyi aveut djouwé !

- Po wice est i evoye ?

- Por chal, derit l' vî sotea, tos les minant djusse do costé contrâve.

C' esteut seur li prumire feye k' i mintixheut et i dveut avu on bea rmoird di consyince ! Aveut i toirt ? On ndè djudjrè çou k' on vorè, mins dji sai bén k' e s' plaeece end âreut brâmint k' ârît fwait parey.

Zanzan esteut libe... il esteut anoyeus, Zanzan. Anoyeus, d' abôrd, et dj' di çoula a si oneur, la ki, câze di lu, ene sakî aleut esse pûni, et pwis la k' i n' veyeut pus nol espwer di sôrti foû del bôme. Endè raler po wice k' il aveut vnou, i n' faleut nén î tuzer, ricmîncî a potchî houte di tos les lesses k' i cnoxheut adon k' i n' aveut pus nou mot d' passe po s' endè houwer ! I dmanéve ene viye intrêye sitopêye, mins cmint l' trover, et pwis, sins nole usteye, ni hore, ni hawe, ni pic, kimint poleur el rihorer ? Çou k' lyi touméve li pus deur, c' esteut d' esse vinou si lon, d' aveur passé po tos les trôs del filire et d' fé si biesmint berwete al plantche, à moumint k' il aléve vey les ritchesses do payis des soteas, c' esteut-st a s' bouxhî l' tiesse à meur ! A totes ces rabadjoyes la, li sovance di ses parints lyi aspita al memwere : ki dvît pinser s' mame et s' papa di n' nén l' veyî rintre ? Il estût seur divins on bea dizôre ! Zanzan s' endè voléve delzî fé tant d' displit. Adon, si stoumak groûléve, i dvéve esse cénk eures et i n' aveut pus magnî dispoy à dinner. Tot çoula lyi metéve li tiesse a l' evier. I tcheryîve insi, bardî-bardaxh, a l' atoumance, wice ki ses pîs l' minît, sans nole claire idêye di çou k' i dvéve fé, il esteut nôpouxhe, tot presse a s' flaxhî al tere et

dmani la disk' a tant k' on l' ramassaxhe.

A ene croejhlêye, il ode ene sacwè kel ravigureye tot : si narene l' amoenne disk' a l' intrêye d' ene câve, et k' î voet i ? Totes les glotinreyes k' on s' poreut mådjiner å dfait d' tchârs, di pexhreye, di verdeures, et d' clake-el-gueuye : end âreut po disk' a dmwin a les lomer totes : il a toumé sol câve âs amagnîs ! Cisse câve la est crândimint bén montêye, on voet k' on-z î a-st apontyî tot çou k' i fât pol crâsse eurêye del prijhe di trône do novea rwè. I n' a nolu po-z î loukî, Zanzan est tot fyi seu et il a ene fwin d' leup.

- Atacans, mes efants ! derit i tot dârant sol magnhon.

I n' esteut nén glot, et pwis i n' s' î cnoxhéve nén trop divins les doûs forae-djes : e s' mådjhône on n' magnîve nén rosti boli. I fourit foirt sûti : i drova ene mitche, el câca d' boure, î tchôca ene bone trintche di djambon et hagne dvins disk' âs deus orayes ; i distopa ene boteye di vén et boeva å turturon. C' esteut do drole di vén, çoula fjhéve racatchon e gozî, esteut si bon k' on nd âreut boevou a-z atraper l' hikete, çoula restchâféve et n' sôléve nén ! Zanzan ndè tûtla ene dimeye boteye câzu d' ene alinne. Après çoula, i magna ene buscûte di souke avou on gros boket d' picant froumadje di Heve, et pwis finixha s' boteye tot crouxhiant on cwârtî d' blanke dorêye et troes ptitès gozetes âs preunes d' altesse ! End aveut disk' al pîpe !

- Bén boere et bén magnî c' est ene dimeye nouriteure ; dj' ârè todi èn aconté !

I frotéve ses mwins so si stoumak k' esteut bôkî a hiyî.

Bardaf ! eco ene feye ! Vochal on brut d' pas. Zanzan tuze a s' catchî. I gn aveut djustumint dvins on recoullisse ene riguilite di vûs toneas : i potcha dvins onk ki n' aveut pus nou tapon et s' rafûla avou l' covieke. C' esteut ene patrouye di soteas k' cwerît après lu. Pol trô do tapon i les voeya tertos avou des grands couteas d' mangon. Il estît dvins ene colére sins pareye et leus graiyès vwès s' maxhît totes l' ene divins l' ôte.

- Mins wice sereut i bén l' capon ! fjha onk di zels k' avizéve esse li côperâl et ki s' vina ashir sol covieke do tonea da Zanzan. S' on pout mete li mwin dsus, dji vou ki ç' soeye mi ki lyi dene li côp d' axhoraedje. Vola ene dimeye eure ki ns corans après lu tot costé et nén moyén del ritrover. Minî, Mamour, Patcha, Gros-Twene, Sôdârd, Mamêye dijhèt k' i l' ont veyou e l' bôme do Rew ; Guinguete, Nonârd, Calôr, Peyon, Djaene-Pate, Cokea ont trové ses arotes chal e l' bôme

del Pirire ; Noer-Ouy, Boudaye, Caton, Noyete, Moyou, Moûnî l' ont-st aporcû e l' bôme del Crompire, et nén moyén del picî !

- Awè, fré Tarcou, derit èn ôte, k' aveut des pîs d' messaedjî, c' est seur li diâle, on sereut ashiou l' cou dsu k' on nel voereut nén.

- T' as rājhon, fré Tchîchete, c' est l' diâle, a moens k' ci n' sereut l' profete Kisétomîkinôte : on n' a måy veyou chal on sfwait disdu. Pol prumire feye e noste istwere, èn ome, ki di dju, èn efant hôt come ene bote, si vént porminer a si ājhe e nosse djîsse, i speye tot, rāye tot, ahesse nos biesses, si moke di nos blames, di nos raezoes, si sâve foû d' nosse prijhon, si rind mwaisse di tos nos screts, et il a tot l' air di s' foute di nosse caisse : on pô mî, i toume so nos trezôrs. C' est a m' saetchî djus del tiesse les troes seuyes k' î dmanèt !

Tarcou, tot djhant çoula, fjhéve rider s' mwin so s' pelêye makete.

- Et ç' malén d' Pâsnî la, don lu, nosse Minisse, ki vént rovyî l' no a dner å novea rwè ! çou ki fwait k' on doet rastårdjî l' seyance do coronmint disk' a Diu sét cwand. Neni, vos n' mi boutrîz nén foû d' l' idêye ki ns estans arivés å moumint ki l' grand profete Kisétomîkinôte nos doet vni fé vizite po nos rmete so guides. Sins rwè, ns estans sins rwè, et i gn a èn ome amon nos ôtes ! C' est li dfénmint do monde ! Alans è, ca dj' croe k' dji m' troubele, et waite a l' ome si nos l' rescontrans ! Il ârè seur si daye !

Zels evoye, Zanzan, câzu moirt di sogne, moussa foû di s' tonea. Brr ! Ses ouys estît todi bablous do rlujhaedje des grands couteas, ses orayes zûnît todi des mançaedjes k' il aveut-st oyous. Cwè k' ça, si ptite bodene esteut rpaxhowe, et pwis n' esteut nén co trop târd po vey li grande merveye, ca li rwè n' esteut nén co lomé. S' i falève minme rawârder kékes djoûs, i cnoxhéve li plaeece po s' vini forer. Et... dji n' sé cwè, la, esteut çu li vén k' lyi maxhîve ene gote li tiesse ? I n' esteut nén sô, neni, mins ene ledjire wapeur lyi tournikéve e cervea et i rveyéve des rôzes e si avni ; eco ene gote, i s' metéve a tchanter ! Djonnesse, djonnesse, i fât si pô po vs bouxhî djus, si pô po vs rinde di l' agrès !

- N' alans nén trop lon, tuzéve-t i ; chal on-z a bon, on pout fé gleter s' minton ; i n' s' adjixh nén d' piede li catchete.

I rimplixha ses potches di royes di tchôcolât et sôrta foû del câve. I rôbala on ptit pô dvins les bômes d' âtoû d' la tot prindant bén asteme a todi ricnoxhe li bone voye. I n' aveut pus d' keure di rtrover l' intrêye sitopêye, a cwè bon ?

I s' trova tot d' on cōp dvant l' poice d' ene sâle ritchmint meublêye et

esprijhe on n' sâreut mî. On s' âreut creyou a plin djoû. Li plafond d' blanke pire a moleures esteut sotnou avou des gros pilés d' noer marme di Teu, djusse come les cis k' gârnixhèt l' grande plaeece di dzo del mājhone del veye di Lidje. I gn aveut ene dobe rote di doze pilés et inte di zels ene dijhinne di longowès caisses di crustal ripoizant so ene tâve, on tchandelé a troes brantches espris, ecâdré d' boukets d' feus-d'-li, di blancs clawçons, di blankès djalofrenes. I gn aveut ossu dvant tchaeke tâve, so ene pitite tcheyire d' ârdjint, on cossin d' blanke soye pleutyî et dsu ene pitite hepe d' ôr ki rglatixhéve come li solea. Al tere, c' esteut des cwârés pavés d' marme, des blancs et des noers eturcroejhlés ; les pareuzes estînt covietes di blanc satén brozdé. Divins ene coine, tot-z intrant, i gn aveut on pî-d'-soke avou d' l' ecinse ki broûléve a ptit feu, et a costé, on benoetî d' albasse.

Zanzan fjhéve deus ouys come deus sârletes : i s' pinséve intrer dvins ene catedrâle et i s' segna al benoete aiwe ; il aveut câzu sogne di moussî la dvins, c' esteut si bea et il esteut si ctapé avou ses pîs dischås, ses tchâsses totès cdrawêyes, ses bagues totès cpleutieyes.

- Téns ! K' i gn âreut i bén dvins ces caisses la ?

I n' cwera nén lontins : tot s' aparepiant d' ene i s' aporçuva k' c' esteut on waxhea. C' esteut l' prumire feye k' i voeyéve des moirts, mins ces la estînt si beas, on-z âreut dit k' i vikînt todi : i les louca tertos l' onk après l' ôte. C' esteut des soteas ebômés ossu bén k' les momeyes d' Edjipe, les ouys estînt serés po tofer, mins les tchifes estînt todi rôzlantes et les vizaedjes soriyînt dvins les pitîtes blankès bâbes bén pingneyes. Les mwins croejhlêyes so leus vintes, il avizînt socter, et on s' ewaeréve di n' les nén vey hansî.

Arivé å dierin, Zanzan n' si pola ratni d' braire : c' esteut Hepè-Jou k' petéve la s' dierin some.

- Hepè-Jou ! Hepè-Jou ! m' vî camaeråde !

Zanzan wignîve a fé tronner les cwâreas (s' end aveut-st avou !).

- Pôve vî Hepè-Jou ! Pôve vî, va ! Dispiertez vs, ravikez, ki dj' poye co royî vosse vwès, mi brave Hepè-Jou !

Il aveut bodjî l' coviecke do waxhea et covreut di ses bājhes l' ifront do vî rwè. Il esteut si foû d' lu, si pierdou d' douleur, k' i n' aveut nén oyou l' trîmård k' on fjheut padrî lu : li plaeece s' aveut rimpli d' soteas presses a l' apicî po l' distrure. Ene mwin l' apougna pa l' bresse et on longou pougård s' aspoya

so s' cour. Zanzan fruzijha ene segonde, mins, afaiti às dandjîs, i n' pierda gote lis sins, li prézince da Hepè-Jou, tot moirt k' esteut, l' tineut mwaisse di ses niers et s' pinsêye esteut claire, si claire minme k' i croejhla ses bresses so si stoumak et derit tot simpmint :

- Hale-des-pîs, Tarcou ! On n' towe nén les djins e l' aite des rwès.

L' ôte hepta :

- Kimint m' kinoxhoz vs ?

- Dji sai tot : c' est mi l' profete Kisétomîkinôte.

Tarcou l' lacha et les ôtes soteas s' riloukît tot estoumakés, leu colére esteut toumêye. I waitît Zanzan k' les mwaistriheut. Onk di zels dimanda :

- Kimint l' prouvrîz vs ?

- C' est bén âjhey, loumez on tribunå et s' dji n' di nén l' bone response a çou k' vos m' dimandroz, dji vou k' on m' pinse.

On sotea, k' aveut dmanou en erî, catchî padrî ls ôtes, et k' poirtéve on rodje bindea e hepe, derit :

- L' ome a råjhon : djudjans l'.

- C' est bén la çou k' dji vou, Monsieu l' Minisse Pâsnî, responda Zanzan tot lyi fjant des âdiyos.

Les soteas n' endè polît croere leus orayes ! Insi don, l' cârpea k' esteut la dvant zels kinoxheut tos leus screts, saveut leus nos, minme li ci do dierin rwè ! Kî est çk' âreut polou doter ki ç' n' esteut nén la l' profete ?

End eurit k' breyît :

- Vive li profete Kisétomîkinôte !

Zanzan les acoejha d' on djesse, si doûce sôlreya lyi fjheut fé des biestreyes, i s' sinteut si seur di lu-minme k' il ala trop lon.

- Rawârdez ene miete, divant d' braire : cwand vos m' âroz rtourné so totes les costeurs, vos sâroz seulmint çou k' c' est d' mi. Mins tot djâzant d' costeurs, i m' shonne ki dji n' so nén foirt bén moussî po-z aler a vosse seyance et, si vs voloz esse amishtëves, mi frîz li plaijhi di m' apoirter des ôtès håres et di m' permete di ene gote mi rnetyî ?

Li Minisse Pâsnî torma d' acoird, tot l' monde cwita l' aite, on-z intra-st e l' ovroe, ene grande sitindowe plaee montêye di totes les usteyes di tos les mestîs. Zanzan tchoezixha ene sitofe di noere linne k' on coturî adjinçna so rén do monde di tins ; on cwepî lyi fjha so on clegne d' ouy ene paire di nôûs

solés : tote li mousseure, solés, tchâsses et tot, esteut noere come gayete : c' esteut l' couleur ki Zanzan aveut volou po poirter l' doû d' Hepe-Jou. I s' rifrota s' vizaedje avou del savonete a l' musse, si rpingna a hêye, et c' est rmetou a noû k' i s' prezinta on pô après å tribunå.

Ci-chal si tneut divins ene sâle arindjeye foirt simpmint mins portant avou tot plin do gosse : tot esteut fwait d' tchâgne, les meubes, les pavés, li plafond et les pareuzes : so on scanfâr, ene grande tâve, divant l' tâve, on ptit banc, wice ki Zanzan fourit priyî d' s' ashir : padrî lu, des ptitès tcheyires, so les tcheyires tos les soteas, k' estît bén âtoû d' deus cints. Zanzan n' fjheut pus tant peter di s' narene, i rgretêve câzu d' s' aveur heré e cisse trilmelinne la. Il aveut volou fé l' tantafwaire, i l' aleut motoit payî tchir. Mins cwand i veyâ Pâsnî ashieu tot seu al tâve des djudjes, i prinda l' afwaire å comike et hagna so ses lepes po s' ratni d' rire et po n' nén sprognî.

Li Minisse aveut tot l' air d' esse e l' cwate ; il aveut pâr divou mete ene rodje frake fwaite so crexhince ; i ravizêve on harin ewalpe dvins ene foye di djote. I hemla deus troes côps :

- Frés, nos avans dvant nozôtes l' ome ki s' dit l' profete Kisétomîkinôte : nos l' alans mete a l' esprouve, et ses responses acsegnront s' i dit l' vraiye.

Et, tot loucant Zanzan dvins les ouys, i dmanda :

- Kibén gn a-t i di tchveas so vosse tiesse ?

- Treus cint swessante meye cwate cint nonante noûf sol minne, troes sol cisse da Tarcou et cwate moirts poyaedjes sol poreâ di s' droete djambe. Si vos n' mi croeyoz nén, racontez les.

Tote l' assimblêye si fouta a rire et l' pôve Tarcou, ene mwin so s' tiesse et l' ôte so s' djambe, esteut télmint honteus ki s' vizaedje esprinda come ene cressôde.

- Bon. Kibén gn a-t i d' pîs d' chal al leune.

- Si vos djambes estît grandes a l' idêye, vos irîz bén d' plin-pî ; si vs polîz potchî hôt assez vos porîz î aler a djonts-pîs ; avou des botes di set eures, vos dmeurrîz noûf cints ans, deus moes et cwate djoûs et dmey po-z î ariver ; avou vos pîs d' soteas, soeye-t i dit sins vs blessî, vos dmeurrîz deus cint cwatre-vint feyes pus d' tins avâ les voyes, a moens ki vs n' avixhe des caisses å violon come Tchîtchete, adon vs racourcirîz vosse voye del mitan.

Les soteas tchaxhlît a s' disfâfler l' botroûle, dismetant k' Tchîtchete, espris

come on fornea, sayîve di catchî ses dognons dzo l' cou di s' tcheyire.

Zanzan aveut bea djeu, nouk di zels ni saveut conter ; i flaxhîve divins les chifes del minme façon k' s' il avaxhe flaxhî dvins ene melêye a côps d' war-lokea. Mî k' çoula, i fjheut rire, il aveut wangnî l' floxhe et pidjote a midjote i divneut todi pus seur di lu-minme.

Pâsnî, lu, esteut tot vessou, si tiesse si cmaxhîve ; po tot l' ôr do monde i n' âreut polou diskimeler si l' profete dijheut ene boude ou ene vraiye. I candja d' sudjet :

- Ki fât i po viker contin ?

- Esse ritche, moirt ou sot, djhèt ls enocins. Mi dji respond : esse di bone consyince.

On caca des mwins e l' sâle.

- Vive Kisétomîkinôte !

Pâsnî esteut dvins les féves, i dmanda des loignreyes.

- Cwè-z est çk' on tape tot blanc e l' air et ki rtoume tot djaene ?

- Èn oû.

- Cwè-z est ç' trinte deus ptitès madames divins on rodje palâ ?

- Les dints.

- Cwè-z est çki fwait todi deus lådjes ouys ?

- Li sârlete.

- Cwè-z est çk' a des cints d' ouys et ki n' pout vey ?

- On dé.

On divna d' mâle umeur, on ndè voleut a Pâsnî d' miner si sotmint li rcwe-raedje. I gn aveut pâr Tarcou et Tchîtchete ki n' polît avaler les lawes da Zanzan : i cmincît a estchâfer l' tiesse âs ôtes. Tarcou s' leva minme so s' tcheyire po-z ahontî l' Minisse.

- Est ç' des afwaires insi k' on dmande a on profete ? Pa, l' prumî vnou poreut responde come lu. Dimandez lyi l' no d' ene dijhinne di soteas et nos voerans bén s' siyince.

- Po vs siervi, Monsieu Tarcou...

Tarcou boléve :

- C' est m' fré k' on lome Monsieu.

- ... ebén, Tarcou tot court, fjhoz Bén les complumints di m' pâr a Bou-daye, Nonârd, Noyete, Calôr, Caton, Mamour, Gros-Twene, Cokea, Guinguete,

Moyou ; et vo ndè chal et vos nd âroz.

Tchîtchete si leva a s' tour :

- Dinez nos l' no d' nos troes grandès bômes.
- Li bôme do Rew, li bôme del Pirire, li bôme del Crompire.

En ôte dimanda :

- Li no d' nosse prumî et d' nosse dierin rwè.
- Hepè-Aou, Hepè-Jou.
- Po cbén d' tins lomans ns nos rwès ?
- Po shijh cints ans.
- Li mot d' passe po-z intrer chal ?
- Petez li s' cou, Louwis.

Ci fourit ene fameuse tridinne, li sâle esteut e l' five ; tertos, minme Tarcou et Tchîtchete, breyît d' leu pus foirt : « Vive li profete ! Vive Kisémîkinôte ! C' est lu, c' est lu ! Vivâ ! »

I volît tertos s' aprepyî d' Zanzan, el rabressî : po-z aler pus vite on rvierséve les tcheyires, on gripéve l' onk so l' ôte, et Zanzan, agridjî d' co cint mwins, fourit poirté so les spales et tchîkî tot dressî al copete del tâve. On gueuyîve :

- On discours ! On discours !

Zanzan stinda s' mwin po les fé taire :

- Camaerâdes, dji vs rimercixh co meye feyes di l' oneur ki vos m' fijhoz. Mins l' âme da vosse rwè Hepè-Jou n' m' a nén avoyî chal po fé des discours ; Hepè-Jou c' esteut fleur di sotea, djel kinoxheut Bén, i n' djâzéve nén tot plin, mins i djâzéve Bén. S' i m' a-st avoyî chal, c' est po ristoper on trô...

I s' riloukît tertos, macasses.

- ... po stoper on trô e l' memwere da vosse Minisse Pâsnî, ki dmeure la tot honteus pa drî mi. Vinez chal divant mi, Monsieu l' Minisse, la, insi, et respondez mu, vos k' esteut torade mi djudje. Kimint doet on lomer l' novea rwè ?

Pâsnî divna blanc come del makêye.

- Dji... dji n' sai nén... dji n' sai pus...

I babouyîve, il âreut dné l' restant d' ses djoûs po n' nén edurer ç' mårtire la.

- Ebén, mi dji vs el va dire.

Les soteas fjhît des intrichats, leus vizaedjes s' elârdjixhît et leus ouys ni

cwitît nén les lepes da Zanzan.

- Mins dvant çoula, vos m' divoz promete tertos ki dj' porè vey vôter po li rwè ; adon dji vs dirè l' no à bon moumint.

- Nos vs el prometans.

- C' est bon ; asteure alans e l' tchambe do vôte. I finixha tot riyant :

- Nén e l' plaeece des vôtes, li deujhinme a droete e l' bôme del Pirire !

- Vivå pol profete ! vive Kisétomîkinôte ! alans vôter !

On-z esteut d' bone umeur, on trovève li profete foirt amishtâve, foirt ricnoxhant mågré s' nôblesse, djans, i s' dijhît inte di zels ki c' esteut câzu èn ome come vos et mi !

Il intrît e l' tchambe di Grand Consey k' on n' doviève ki tos les shijh cints ans. C' esteut ene sâle tote nowe, taeyeye e l' plinne pre, basse di vôsseure, ki fjheut li dmey-ceke a grés hatchîs e l' agâjhe. Acrotchîs às pareuzes, des crassets a l' ôle di navete tapît ene flâwe loumire ki leyîve a poenne di s' ricnoxhe ; çoula odève li resseré, l' abômé, minme on pô l' tchamossi ; cisse plaeece la dveut esse ossu viye ki l' tere. C' esteut la k' on tchoezixheut les rwès des soteas dispoiy li cminçmint do monde.

Zanzan, sins sepi pocwè, s' sinteut tot mouwé e s' nouve mousseure di pâkea ; a tchaeke pas k' i fjheut, ses noûs solés crînît dvins ses pîs. Il âreut si bén volou tchôkî ses mwins dvins des potches et xhufler on ptit boket po s' diner ene air, mins il esteut profete et dveut djouwer s' role disk' al fén. I s' tina come èn efant d' bone mâjhone, et cwand on l' fijha monter so li scanfâr, a droete do Minisse, i s' tingla do mî k' i poleut et tuza a çou k' i faleut fé po Bén Fé. Ci n' esteut nén foirt âjhey ; il alève tchoiezi on rwè ; on profete diveut aveur s' mot a dire divins l' afwaire. Awè, mins kî tchoezi ? Il esteut so des tchôdès cindes. Ses ouys fjhént l' tour del sâle : e l' prumire rindjêye i gn aveut ene plaeece vude. I s' rapinsa, et ene clapante idêye lyi passa pa l' tiesse.

Cwand tot l' monde fourit e plaecen Pâsnê cminça :

- Frés, nos estans tertos rasshonnés...

Zanzan lyi côpa l' xhuflet :

- Camaerâdes, mes frés, nos n' polans nén ataker l' seyance : i manke ene sakî : vos savoz, come mi, ki l' reglumint est strik : li rwè doet esse lomé d' tos les soteas.

- Profete, derit l' Minisse, vos avoz råjhon, mins l' reglumint dit-st ossu ki

nou sotea k' a fwait ene mâcule ni pout tchoezi li rwè.

- Vos vloz djâzer d' Plat-d'-djote k' est asteure e l' prijhon po m' aveur leyî sâver ?

- Ci n' est nén s' pus grand petchî ; di çoula on poreut passer houte ; vos avoz si bén l' tour di nos rider foû des mwins. Il a bourdé tot-z evoyant l' patrouye so ene fâsse voye, i nos l' a dit : on sotea n' pout nén bourder.

- Brâvo, brâvo ! breya l' assimblêye.

Zanzan ni s' leya nén po batou :

- Ces brâvos la, mes frés, provèt k' vos avoz-st on nôbe cour et k' vos voloz vey flori amon vozôtes li droeteure et l' ognesté. C' est don a vosse nôbe cour ki dj' vou djâzer. Awè, Plat-d'-djote vos a bourdé. I n' vos a nén raconté pocwè. Vochal : dji lyi aveu pris s' coûtea : tot l' oyant plorer adon k' i m' dijheut k' il alève esse pûni, dji m' end a fwait mâ et dj' a rintré e m' gayole, estant presse a mori po lyi spâgnî ses lâmes. I n' a nén volou aveur moens d' âme ki min i vs a heré l' doet e l' ouy. Grâce a cisse boude la, vos avoz dvant vozôtes, seve et bén poirtant, vosse profete Kisétomîkinôte. Dji nel sâreu blâmer, et dji vs kinoxhe assez po dire ki nouk di vozôtes n' âreut fwait ôtmint k' lu.

- K' endè pinsez vs ? dimanda Pâsnî.

- K' on l' lache : k' on l' lache ! Breya-t on d' ene seule vwès. Vivâ po nosse profete !

On-z ala rcweri Plat-d'-djote, il ala rprinde si plaeece e l' sâle et rmercixha Zanzan d' on clegn d' ouy tot passant tot près d' lu.

Pâsnî rprinda :

- Asteure ki ns estans tertos rapoûlés, kiminçans l' vôte.

- Dji sai cmint k' vos alez vôte, derit Zanzan : vos alez mete vos deus shabots dvant l' ci k' vos tchoezixhroz et pwis vs controze les shabots et l' ci k' end ârè l' pus dvant lu serè lomé. Çoula va durer ene hapêye, i gn ârè motoit balotaedje et, sol tins k' vos dmeurroz a pîs dischâs, li mitan d' vozôtes riskeye d' atraper on mwaijhnea.

Il aveut dit ene loignreye, i s' rischapa-st a tins :

- Cwand dj' di on mwaijhnea, dji vou dire ki l' bon mitan d' vozôtes serè todi on pô mâ a si âjhe, ca dji sai bén k' les soteas n' sârît mây esse malâdes. E voss plaeece ; dji candjreu d' manire di vôte.

Les soteas metît leus mwins pa drî leus orayes po mî schoûter.

- Vochal çou k' dji freu. N' estoz vs nén tertos ossu brâves, ossu sûtis l' onk ki l' ôte, télmint brâves ki cwand vos fjhoz ene mâcule, egzimpe Plat-d'-djote, ci n' est k' po fé l' bén et tot shuvant, direut on, l' pinsêye del Providence. Vos estoz don tertos degnes di divni rwès. Ki di dj' ! Vos estoz tertos rwès, vozôtes, lessoteas do payis d' Lidje, et si vs lomez on rwè, c' est la k' endè fât-st onk divins vozôtes ki sése tot, ki tinse li mastea, ki soeye vraimint l' ome di stok inte li Bon Diu, vozôtes et les omes.

Les soteas s' reguedît on bea côp tot s' oyant djudjî insi ; vos ârîz dit k' il avît tertos avalé ene cane.

- Si c' est insi, et vos m' diroz s' dj' a toirt...

- Vos avoz råjhon, breya-t on d' tot costé.

- Si c' est insi, ki l' sôrt nos mostere li ci k' doet esse a vosse tiesse. Et la k' c' est vosse cour ki vs dômene tertos, ki ç' soeye li hass di cour ki lome li rwè. Djouwans l' corone å hass di cour. K' endè pinsez vs, Monsieu l' Prezidint Pâsnî ?

- C' est bén djâzé, profete, k' on vâye cweri on djeu d' cwârdjeus.

- Cwate djeus, Monsieu l' Minisse, çoula nos frè deus cints et ût cwârdjeus. Nos dvrans saetchî troes hass di cour foû, pus shijh vudes, et n' serans horés.

- I gn âreut on cwârdjeu trop pô, nos estans deus cints vôtants.

- Ni rovyîz nén k' Lârgosse n' est nén chal, i doime plin come ene tripe, moirt sô d' peket, a l' intrêye del bôme.

Ci fourit ene eclameure !

Pâsnî derit tot peté :

- Dji m' endè dotéve : ossu, so kéne idêye li rwè Hepè-Jou, ki dj' mete e glwere, lyi a-t i confyî l' wåde del bôme ? Nos cnoxhans l' apôte, ci n' est nén l' prumire feye k' i s' foute ene tchike, nos frans bén sins lu.

- Adon, finixha Zanzan, l' afwaire est d' bon.

Les cwârdjeus fourît apoirtés, maxhîs, et Zanzan s' î prinda come convnou.

- Vos vénroz tertos cweri on cwârdjeu et vos nel loucroz ki cwand l' Minisse vos l' ârè dit. Î estans ns ?

I passît tertos, Pâsnî l' prumî, l' onk après l' ôte divant Zanzan et tchoezixhît zels minmes e hopea. Cwand ci fourit l' tour da Plat-d'-djote, Zanzan lyi fjha ene pitite clignete et lyi tchôca l' cwârdjeu dvins les mwins. Zanzan aveut si idêye.

Li porcession fineye, Pâsnî s' leva :

- Ritournans tchaesconk nosse cwârdjeu. Kî est çk' a l' hass di cour ?

Nolu n' responda : on-z âreut oyous rondî ene moxhe.

- Djans don, ki l' ci k' a l' hass di cour response.

- I n' sâreut, fjha Zanzan : i tchoûle.

Et c' esteut l' vraiye : Plat-d'-djote, tot rtoumé eshonne, li tiesse baxhowe, aveut ses tchifes plinnes di lâmes...

Li vwès do profete s' enaira :

- Frés, vola fleur di sotea : i plore, mins ç' n' est nén d' djoye, c' est d' aveur sogne di n' nén esse degne di l' oneur. Est çu vrai, Plat-d'-djote ?

- Awè, responda l' ôte dizolé.

- Nos vs frans rovyî vosse nôbe boude, Plat-d'-djote. Tot l' monde chal est fir di vs aveur a s' tiesse.

- Vive li rwè Plat-d'-djote !

- Asteure, vite e l' sâle do coronmint.

Zanzan trefiléve, li moumint n' arivéve nén vite assez por lu. Pâsnî l' aresta :

- Vos n' poloz nén vni avou nozôtes, nol ome n' a måy intré la : i n' est dit nole pât ki minme li profete Kisétomîkinôte pout î mete les pîs.

- A vosse manire, responda Zanzan. Arindjîz vs inte vozôtes. Mins cmint sârez vs li no k' fât dner a Plat-d'-djote ?

- Vos avoz prometou d' nos l' dire.

- Si vos m' leyîz intrer, ôtmint nén.

I zuzina a l' oraye da Pâsnî :

- Leyîz m' fé, dji m' fwai foirt di vs fé wârdier vosse posse di Minisse.

L' ôte si leya adire.

- Djans, i fâre Bén, insi. Mins djurez nos so voste oneur ki måy nol ome ni sâre rén foû d' vos.

- Çoula dji l' a djuré a Hepè-Jou, vosse rwè, et djel ridjeure divant vozôtes, deus doets e hôt, deus doets e bas, insi « *Maître-Dieu* ». Haye, nos nd irans. Alez moussî vos blankès håres et k' on-z amoenne li carotche et les cwate blancs tchvâs. Mi-minme dji vou esse blanc moussî po n' nén fé taetche.

On lyi apoirta al vole ene blanke mousseure fwaite di linne di bedot, des blankès tchâsses, des blancs solés et ene blanke canote di fén drap, tot çoula ossu frisse ki del nivaye. Tot l' monde fourit presse so l' côp et l' cortedje

kiminça.

C' esteut ene vraiye porcession, ene sacwè foû d' l' ordinaire. Zanzan aveut trop pô d' ses ouys po loukî. Al tiesse, cwae soteas avou des verts djågôs et des violets bonets poirtît des rodjès âbarones di soye a pârmins d' ârdjint ; podrî zels, li floxhe, tchâsseye di shabots d' ôr, mousseye avou des blankès stânes di moushlene, wâkeye d' ene sôre di gâmete et k' aveut l' air d' esse ene ârmêye di pâketes (avou des blankès bâbes !), si c'hinéve so deus rotes et tchantéve ene viye tchanson so l' air do « Pantalon trawé » et k' finixhéve insi :

C' est on bouneur d' avu Plat-d'-djoye po rwè !

Come tos les nos d' soteas estît a deus côps d' vwès, on-z âreut ossu bén polou dire tot fî parey : « C' est on bouneur d' avu Caton, Pâsnî, Boudaye, Peyon, Noyete, eccétera, po rwè ». Vos voeyoz ki l' tchanson esteut seur bén emantcheye, et çoula provéve ki les soteas n' estît nén des gades !

Al cawe, i gn aveut ene ârmonreye d' ene vintinne di muzicyins : rén n' mankéve, grosse caisse, pitit tabeur, tubâ, tromboles, altôs, clârinetes et pistons. Li djouwe sotnéve li tchant et, ma fwè, les shofleus estît â fwait di leu mestî. C' esteut Tarcou k' batéve li mezeure et Tchîtchete li grosse caisse. Adon vinéve Zanzan, a droete da Pâsnî, k' aveut ene rodje cote, on brune soplisse et on djaene bonet d' eveke ; i tnéve e s' mwin ene grande foye di papî ki n' aveut di scrît dsu. Po fini, e carotche saetchî d' cwate blancs roncins gâylotés et wafrés come des tchvâs d' capitinne, Plat-d'-djote, li novea Rwè, a nowe tiesse, a pîs dschâs, a pana-cou, avou ene simpe pitite tchimijhe di lin, li bâbe pingneye a betchete, si leyive kiholter, tot-z emoenné, viè s' nôbe destinêye.

Tchaptrê 4

Li coronmint

On fjha ene ahote divant on foû bea ouxh di bronze ki s' tapa å lådje, et l' cortedje intra : on s' âreut croeyou e paradis : Zanzan, a tchaeke pas, rescontreve ene novele merveye. Il esteut dvins on djârdén a n' nén ndè vey li bout : tot al copete, ene grosse bole di feu tapéve ene loumire pareye ki l' cisse do solea e moes d' djun, et des nûlêyes di co traze couleurs candjît côp so côp l' viyêre di tot çou k' esteut la. L' air esteut tene come li cisse d' ene frisse matinêye d' esté, les oujheas gruzinît so les coxhes des âbes, e foyes, e fleurs e fruts å minme moumint ; les orandjes, les figues, les djaeyes, les noejhès, les pemes, les poeres, les prônnes, les ceréjhes, les pîxhes, les âbricots, les gruzales, les âmonnes di souke, disk' às ananasses, les prônnes di souke, les bananes et les pepins d' Sint-Djhan î crexhît a broubi ; djans, i gn aveut d' tot a rdoxhe et po continter l' pus nâreus des apetits. Tot çoula, des pârtchets d' fleurs tertotes a l' pus agaleyès, des rôzes, des djalofrenes, des feus-d-li, des clawçons, des bel-djâmenes, des rezetes, des tulipâs, des muguets, eccetera Margote Fizêye, tot çou ki vs poloz vs mådjiner come fleurs, esteut chal rapoûlé a ene feye, sins asteme a l' sâjhon, et leu sinteur vos rimplixhéve les narenes a vs fé pâmer d' aweure et d' contintmint.

Li porcession passéve di tins in tins so des ponceas : chal, l' aiwe esteut claire come do cristal, et les pexhons, les pus beas pexhons do monde, des ptits, des grands, des emetrins, fjhît rglati leus hayisses di nake, d' ôr et d' ârdjint al loumire del grosse bole di feu. La, l' aiwe ravizéve do laecea ; pus lon, on-z âreut dit do vîf ârdjint ou d' l' ôr molou. Les alêyes di fén sâvion maxhî avou des payetes d' ôr vinît d' esse ruslêyes et on-z î aveut co csemé des foyes di

rôzes po les rinde pus doûces a roter dsu.

À coron do djârdén s' drovéve li sâle d' oneur. Zanzan aveut pinsé vey ene sacwè disk' asteure, mins, cwand i moussa la dvins, i divna vraiymint tot bablou ; li pus merviyeus des sondjes ni vs sâreut dner ene idêye des ritresses ramassêyes e ç' palâ la. Tot esteut fwait d' ôr et d' diyamant, di totes les pires di pris, di totes les sôres, di totes les couleurs, scultêyes et cizlêyes di tot çou k' i gn a d' meyeu come ârtisses : li toet, divinmint pondou, esteut sotnou di pus d' deus cint pilasses d' albasse canlêye, les pavés d' blanc marme estît intrimelés d' cwâreas d' rubis, d' sâfir, d' âmetisse, d' emrâde, di tôle, di corindon, di turcwesse ; deus cints fôteuys meye feyes pus beas k' les cis des rwès d' Edjipe fjhît vizon-vizu à trône, sculté d' ôr a dinteles, on tchîf-d'-ouve ki valéve po l' moens deus troes miyârs : rén ki l' barnakin dal copete âreut fwait l' fortune d' èn impreu.

L' ârmonreye candja d' instrumints, les violons cmincît a djouwer « *Où peut-on être mieux* », sol tins k' Plat-d'-djote, todi a panea-cou, montéve so les grés do trône. Bén vite, Pâsnî l' rimoussa, dispoys les pîs disk' al tiesse, d' ene rôbe texhowe d' ôr et d' pieles, après lyi aveur lavé les pîs, k' tos les soteas, l' onk après l' ôte, vinît rxhorbi e segne di lweyâs sudjets. Li grand moumint esteut vnou. Li Minisse prinda l' corone d' ôr, ses mwins tronnît ene gote et ses ouys riloukît Zanzan avou ene hisse di tchén batou. Zanzan, lu, n' esteut pus di ç' monde chal, i s' sintéve difali d' bouneur. Pâsnî l' dispierta di s' sondjreye :

- Profete Kisétomîkinôte, i n' nos dmeure pus k' a cnoxhe li no d' nosse Rwè : kimint l' doet on lomer ?

Zanzan potcha e hôt : c' esteut l' fén di s' zunante avinteure : ossu vite k' il âreut dit l' no, li novea signeur aléve sepi l' vrai, pus rén n' poléve pus lyi esse catchî et Zanzan sereut touwé, ou pol moens tchessî evoye come li pus grand des minteus et des baligans. Et portant i n' aveut nén a sucî so s' doet ; s' i n' motixhéve nén, si sôrt esteut réglé d' avance ; il aléve passer po on fâs profete et adon... I lyi vna ene idêye po fé durer l' plaijhi.

- Ci no la, Monsieu l' Minisse, dji vou k' vos avoxhe avou mi l' oneur del trover.

- Pâsnî s' recresta :

- Ki doe dj' fé po çoula ?

- Alez e l' aite des Rwès et raplez vs la tos les nos des cis k' î doirmèt po

todi ; vos les vénroz repeter chal divant nozôtes, çoula vs aidrè a rtrover l' no k' i fât.

Li Minisse fjha ene xhegne, et on roubinaedje di mâle aweure si fjha-st oyî ; Plat-d'-djote lu-minme n' esteut nén contin. Zanzan fjha l' ci di s' dimonter :

- Kî est ç' chal ki dote do profete Kisétomîkinôte ? Ni vs a dju nén dné des preuves assez di m' siyince ? Alez, Pâsnî, fjhoz çou k' dji vs di.

Li Minisse end ala tot poenneus, çoula lyi fjhéve pol moens ene eure di voye. Zanzan ndè profita po s' endè dner s' binâjhe : i s' pormoennéve les mwins podrî s' cou, sins prinde asteme âs ôtes ki cmincît a piede pacyince : i s' arestéve divant tos les trezôrs po s' les bén herer e l' memwere. Il esteut la come e s' mâjhône, i n' aveut k' ene sogne, vey rivni Pâsnî trop timpe. Al fén portant ci-chal rintra tot dshoflé di s' coûsse, souwant des gotes come des poes et repetant come ene létanêye, tot contant so ses doets, les nos des rwès dhotés.

- Vochal, derit i, tot pampiant : Hepè-Aou, Hepè-Bou, Hepè-Cou, Hepè-Dou, Hepè-Eou, Hepè-Fou, Hepè-Gou, Hepè-Hou, Hepè-Iou, Hepè-Jou.

- Et ces nos la ni vs dijhè rén, rén do monde ?

- Nè...ni.

- Repetez avou mi : Hepè-Aou, Hepè-Bou, Hepè-Cou...

I rataca pol troejhinme feye e l' oraye do Minisse :

- Hepè-Cou.

Pâsnî fjha ene hope e l' air :

- Ha, dj' î so, c' est çoula minme : Hepè-Kou !

- Mins, ç' côp chal avou on K, Hepè-Kou, et vola l' no rtruvé.

Adon Pâsnî dna l' hepe d' ôr a Plat-d'-djote et lyi derit tot l' wâkiant del corone d' ôr : « Hapè-Kou, soeyîz nosse Rwè ! » Les soteas triplît d' liyesse : « Vivâ po Hepè-Kou ! Vivâ po Hepè-Kou ! Vivâ po Hepè-Kou ! »

Li vizaedje da Plat-d'-djote candja so ene seconde, si esprit s' drovéve, ses ouys divnît parfonds, c' esteut l' Mwaisse, li Rwè des soteas, ki cmincîve si novele veye. Zanzan nd ourit pawou ; il esteut la, les ouys al tere, divant l' novea signeur, i tronnéve come ene foye, il esteut blanc come on spér. Eco bén k' nolu n' aveut d' keure di lu. Les soteas estît foû-leyîs ; l' orkesse, ki vnéve di fini l' « Vâlureus Lidjwès », ataca des airs di crâmignons, et tot l' monde riyéve, tchantéve, tchawyive, potchive et s' kihinéve k' on s' âreut croeyou al fiesse di Djus-d'-la pol djoû do Bea Bouket.

Tchaptrê 5

Zanzan come divant

Après ene pitite tchoke, Hepè-Kou leva s' hepe e l' air :

- Frés, k' on-z aprestêye li crâsse eurêye, vos dvoz avu li stoumak divins les rins.

On passa e l' sâle do banket, ene sâle pus simpe, mins meublêye à meyeu des gosses : li tâve, coviete d' ene blanke mape di lin d' Flande odant l' lavindje, di plats d' fene pôçulinne, di veres di crustal do Vâ-Sint-Lambiet, ridoxhive di tos les magnjhons, di totes les likeures k' on n' sieve k' amon les princes.

Hepè-Kou prinda Zanzan pa l' bresse et lyi zuzina :

- Metoz vs chal a m' hintche, Monsieu l' profete Kin'séninpukinôte : les codânés ont droet a l' dierinne betcheye et vos l' âroz. Mins vos n' divoz pus avu grand fwin, vos vs avoz si bén fôré : dji vs va fé siervi ene assiete di boleye et s' çoula ni vs ripaxhe nén, vos pôroz co sucî les royés di tchôcolât dmanowes divins les potches di vosse viye mousseure.

Zanzan n' kêkîve nén ; i s' dimandéve çou k' lyi aléve ariver. So l' tins k' les ôtes si raletchît les doets d' totes sôres di glotinreyes, i trimpa deus troes côps s' kilî e s' boleye, si stoumak rinakéve, il aveut trop magnî pus timpe. I s' dotéve bén k' il aléve mori, mins çoula lyi âreut shonné pus doûs di dhoter avou s' vinte bôkî d' tot çou k' el fîjhéve gleter et k' les soteas sawourît a plinne boke.

Al fén on rimplixha les veres di tchampagne et Hepè-Kou s' leva pol discours do trône :

- Frés, vos m' avoz fwait ouy li pus grand oneur, li ci d' esse vosse Rwè. Vos savoz k' li rwè des soteas rçût do Bon Diu l' grâce d' aveur tote li syince do monde, rén n' lyi est catchî, i cnoxhe totes les lwès del nateure et ossu totes

les pinsêyes, tos les dzirs des cis k' i rescontere âtoû d' lu. Mins cist oneur la est a deus taeyants : si les soteas n' ont k' tos nôbes sintumints, les omes ni sont nén fwais del minme pâsse, end a tot plin dvins zels, si djonnes k' i soeyexhe, ki sont rimplis d' mâvas tours et d' foubreye, et dji rgrete ki m' prumî djesse di rwè m' foircixhe a pûni on grand coupâbe.

Li sâle s' implixha d' on long groûl mint, on leya do boere et tos ls ouys si tournît plins d' colere do costé d' Zanzan ki n' saveut pus wice loukî et k' aveut on vizaedje ossu blanc k' on navea pelé deus feyes.

- Frés, porshuva Hepè-Kou, l' ome ki vs avoz dvant vozôtes n' est nén l' profete Kisétomîkinôte, ci n' est k' Zanzan, l' fi do vî Louwis l' texheu ki dmeure a l' Aiwe-a-Hesta. Ci mazouket la n' kinoxhe câzu rén, il est a pô près l' dierin e scole et, s' i vs a polou taper l' poude âs ouys, c' est la k' il a tot plin do front et k' il a profité do seu moumint wice k' end aveut-st a fé k' a des djins sins malice, come nos estans tertos chal, cwand ns n' avans nou rwè po nos moenner. Insi, totes ses responses â tribunâ, ci n' esteut k' totes loignreyes, si cnoxhance di nos screts provnéve tot simpmint d' çou k' il aveut-st oyou djâzer ene patrouye adon k' il esteut catchî en on tonea e l' câve âs amagnîs. C' est minme e ç' tonea la k' il a polou conter les poyaedjes do porea da Tarcou. Ci Zanzan la nos ls a fwait totes, il a sôlé Lârgosse, sipiyî nos hâjhes, moudri nosse cwatepeces, distrût nosse lumçon, eclawé nosse torea, foirci nosse prijhon, hapé nos pôrvuzions, froxhî l' waxhea d' onk di nos rwès, trompé noss bone fwè.

- A moirt, a moirt ! gueuyît les soteas.

Les tchveas da Zanzan s' dressît so s' tiesse come des baguetes di fizik, i souwéve di hisse, i s' fjhéve si ptit, si ptit k' âreut moussî dvins on trô d' sori.

- Et tot çoula, ci n' est co rén a costé di s' dierinne zafe : c' est lu k' a frawtiné dvins les cwârdjeus po m' fé lomer Rwè, c' est lu ki m' a stitchî l' hasse di cour. Si dj' l' aveu sepou, dji n' l' âreu nén pris ; si dj' a minme bourdé ene feye, ki l' Bon Diu mel pardone ; asteure ki dj' so Rwè dji vs doe l' vraiye divant tot, mi croeyoz vs ?

- Awè, awè ! fjhît les soteas.

- Adon k' on-z a frawtiné, k' on ricmince li vôtaedje.

- Nrni çoula, derit Pâsnî, vos estoz nosse Rwè et vos l' dimorroz, li Bon Diu lu-minme vos a mârké, i vs a dné l' grande siyince ; fé ôtmint, ç' sereut aler disconte si volté. Mins l' capon doet esse pûni ; nos dmandans k' i soeye codâné

a moirt.

- A moirt Zanzan !

Li profete esteut so flote, i n' aveut nole mizericôre a rawârder, si fâte esteut trop grande ; i cakéve des dints.

Li Rwè rprinda l' parole.

- Disk' asteure dj' a tcherdjê l' ametou, mins dji doe esse djusse et mete vosse consyince a l' âjhe cwand vos l' codânroz. Vochal don çou k' on bon pârli pôreut dire po s' disfinse.

Totes les belès keures da nosse hero vnît a djoû : li sâvtaedje do vî rwè, li camaerâdreya da Zanzan et d' Hepè-Jou k' aveut-st amoenné li cnoxhance do scret d' l' intrêye del bôme, li boune kidujhance da Zanzan e scole après çoula, li bea djesse da Zanzan k' aveut volou rentrer e s' prijhon po n' nén acweri des mizeres à ci k' l' aveut leyê sâver.

- Awè, frés, ç' cârpea la a-st on cour d' ôr, et c' est çou ki l' a pierdou : c' est djustumint la k' il inmêve trop Hepè-Jou et ki s' douleur a fwait tant d' brut ki ns l' avans polou picî. Il est tourciveus, c' est vrai, mins il est co si djonne, i pôreut candjê. Et, cwand on-z î tuze bèn, les kintes k' i nos a djouwé ont stou si bèn emantcheyes ki dj' so-st a m' dimander bèn serieuzmint s' nos n' ndè dvîs nén rire. Mâlureuzmint, li lwè est la, et nos l' divans codâner. Asteure ki dji vs a metou tot li câze divant les ouys, dji ratind vosse sintance.

- A moirt, a moirt ! oya-t on co chal et la e l' sâle, mins avou moens d' feu ki dvant, on voeyéve bèn k' end aveut tot plin ki n' savît pus cwè à djusse.

Li Rwè voeya l' afwaire :

- I m' shonne, derit i, ki vos n' savoz pus wice vass, Portant, li lwè c' est li lwè. L' ametou Zanzan s' a codâné lu-minme ; il a dit : « Si dji n' dene nén totès bounès responses, dji vou k' on m' pinde ». Ebén, si dzir serè shuvou.

L' assimblêye si taijhive : Zanzan esteut inte li veye et l' moirt ; i s' voeyéve dedja pindou à djubet, avou ene linwe ki lyi stitchive come on tchâsse-pî foû di s' boke. I s' rimimbréve les paroles di s' vî mwaisse : « Zanzan, vos n' finixhroz måy ki l' coide à hatrea ».

- Câze di s' djonnesse, finixha Hepè-Kou, dji lyi acoide ene dierinne grâce. K' el dimande ; cwè ki ç' soeye, i l' ârè.

Tot l' monde esperéve ki Zanzan aléve dimander l' veye ; il estît tertos presse a lyi acorder : i n' voeyît pus dvins lu k' èn efant, on brève efant après tot : les

vîs sont si vite presses a pardonner !

Li tronnante vwès da Zanzan s' eleva tote pêtieuse :

- Ebén, Sire li Rwè, dji dmande ki vos wârdoxhe li vî Pâsnî come Minisse ; et, si vs voloz bén, dijhoz ene pitite priyire por mi et po mes pôves parints.

C' esteut trop d' grandeur d' âme ! Tot l' monde hictéve, pâr Pâsnî, minme li Rwè, ki mamouya :

- Dji vs aveu stitchî l' pîce po vs sâver l' veye, vos l' riboutez po tni vosse promesse. C' est on bea djesse, i n' m' ewaere nén d' vos. Et asteure, frés, ki dvans ns fé ?

- Grâce, grâce ! breya-t on d' tot costé.

- Vochal don m' sintince : Pâsnî, vos dmorroz m' Minisse ; tant k' a vos, Zanzan, po rprinde vos paroles et n' nén rnoyî les minnes, dji vou k' on m' pinde... ces shabots d' ôr chal âtoû d' vosse hatrea et k' on vs ricdujhe al vole, avou vos viyès håres, disk' a l' ouxh di vosse mājhone.

- Brâvo, brâvo ! po noss Rwè Hepè-Kou ! Vivâ po Zanzan-Shabots-d'-Ôr !

Les soteas, come des bons vîs papas, vinît tertos rabressî Zanzan k' esteut â setinme cir.

Tote djoye et tot istwere doet fini. On pô après, Zanzan come divant s' trovêve tot seu, a l' air, les ouys bindlés. I râya les bindes i voeya l' soû di s' mājhone â clair di lune e l' nutêye. Si cour toctéve, come i toctéve, si cour ! I rintra : li vî Louwis et s' feme tchoûlît e l' coulêye : i s' levît d' ene plinne pîce et abrokît so leu fi po l' sitrinde divins leus bresses ! Zanzan avizéve télmint ureus, i gn aveut ene télé pâyé so s' vizaedje, k' i n' ourît nén l' coraedje d' el barboter.

- Di wice rivnoz vs si târd ? Nos vs croeyîs pierdou.

- Dji rvén do payis des sondjes, si bea, si bea ki ç' n' est nén do dire. Loukîz, dj' end a rapoirté ces shabots d' ôr la ; por vos, mame, ene live di tchôcolât, et por vos, papa, ene bele pupe d' ecume et on paket d' toubak : vos m' sawourroz çoula. Prindoz les sins sogne, dji n' les a nén hapé. Dj' a djuré di n' māj rén dire d' ôte et dji ténrè m' siermint. Po vs montrer ki dj' so-st oniesse, â résse d' ouy dji vou viker sins nole ridite.

Zanzan fourit fidele a s' promesse. Les vijhéns, ki vnît tertos rloukî avou eveye les beas shabots d' ôr håynés sol djivâ, n' arivît māj a sepi d' wice k' i provnît. Les mâlès linwes sayît d' lyi taper l' hate, mins ci fourit al vude :

Zanzan esteut divnou l' modele des efants et des scolîs. Hepè-Jou lyi aveut dit d' avance k' i dvénreut ene sakî : ci fourit vraiÿ : Zanzan ava l' tchance di pindou d' divni mwausse eployî a l' mājhone del veye di Lidje ! C' esteut lu k' aidive a fé les mariaedjes et les consieus comunâs lyi payît minme ene bele noere frake a pindmints, on bea blanc col et ene bele blanke crawate po-z aconcoister li skevin tcherdjî d' loÿî les destinêyes.

Vos m' diroz : kimint savoz vs ciste istwere la, adon k' Zanzan aveut promettou di n' māj rén dire ? Vochal tote l' afwaire : a foice di maryî ls ôtes, Zanzan s' leya mete lu-minme li coide e hatrea, mins ç' cōp chal po l' bon. Vos savoz k' les femes ont cint tours di pus ki l' diale : li sinne el herive tos les djoûs po cnoxhe li scret des shabots d' ôr et nsot ome lyi repetéve todi :

- Dj' a djuré di n' māj el dire a nol ome.

Po fini, li cmere trova l' emantcheure :

- C' est l' vraiÿ, derit-ele, mins vos n' avoz nén djuré di n' rén dire a nole feme.

Elle aveut rājhon. Zanzan lyi djha, elle el dijha a m' feme, mi feme mel dijha, et c' est insi k' dji l' a polou raconter a tot l' monde.

*****

On-z a bén sayî di rtrover l' pays des soteas ! Si vs passez on djoû a Sovrin-Wande, vos poroz co vey les cwate bômes k' on-z a horé å Sårt-Blantche et e l' Grape : on n' a polou aler foirt lon ; les trôs rwaguît fwait-a-fwait onk après l' ôtes. L' intrêye del grande bôme wice ki Zanzan a-st intré est co todi doviète, e tier del Schavêye, sol novele levêye di Djoupeye.

Les soteas sont surmint bagués.

On n' end a māj rén polou rtrover !